

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการศึกษาของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาผลการปฏิบัติงาน
 - 1.1 ความหมายของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน
 - 1.2 ความสำคัญของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน
2. บทบาทและหน้าที่ของครู
3. แนวคิดและการประกันคุณภาพการศึกษา
4. มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาผลการปฏิบัติงาน

การศึกษาผลการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการขั้นหนึ่งของการบริหารงานบุคคล องค์การทุกองค์การ และหัวหน้างานทุกคน มีความปรารถนาที่จะบริหารงานขององค์การหรือหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (อุทัย หิรัญโต, 2537, หน้า 185) การที่จะใฝ่หาให้ได้มาซึ่งความสามารถ หรือความต้องการดังกล่าว องค์การจะต้องระดมกำลังเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็ง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การศึกษาผลการปฏิบัติงานซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งขององค์การบริหารงานบุคคลที่มีจุดหมายสำคัญ เพื่องานจะได้บรรลุเป้าหมายดังที่ สมพงษ์ เกษมสิน (2536, หน้า 146) ได้เสนอว่า ผลการปฏิบัติงานของทุกคนในองค์การจำเป็นต้องได้รับการตรวจตรา จากผลดังกล่าวทำให้ผู้บริหารขององค์การหรือหน่วยงานนั้น ๆ สามารถวางแผนแก้ไขส่วนบกพร่องต่าง ๆ ให้ถูกต้องและดีขึ้น อีกทั้งเป็นโอกาสให้ผู้บริหารและผู้ร่วมงานได้ทบทวนพฤติกรรมการทำงานที่ผ่านมาด้วยข้อสำคัญอีกประการ

หนึ่ง คือ การศึกษาผลการปฏิบัติ เป็นปัจจัยเพื่อสนับสนุนต่อระบบคุณธรรมเป็นอย่างมาก เหตุว่า คุณสมบัติและความรู้ ความสามารถของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนเป็นสิ่งนำไปสู่ผลของการปฏิบัติงานที่ดี และสิ่งเหล่านี้สามารถใช้เป็นเครื่องประกอบการพิจารณาปรับปรุงการบริหารงานของหน่วยงานให้ดีขึ้น เพราะการศึกษาผลการปฏิบัติงานของครูเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับนักเรียนโดยตรง ซึ่งมีใช่เป็นการผลิตวัตถุสิ่งของ แต่เป็นการให้การศึกษา อบรม สั่งสอนนักเรียนเพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต (วิทยา คู่วิรัตน์, 2539, หน้า 83-84)

ปัจจุบันองค์การต่าง ๆ ให้ความสำคัญต่อการบริหารงานบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับกันในวงการบริหารสมัยใหม่ว่า ครูเป็นบุคคลในโรงเรียนและโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น ครูต้องอยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นของสังคมทั้งในฐานะที่เป็นผู้ให้และผู้รับประโยชน์จากสังคม (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2523, หน้า 137)

ความหมายของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน ความหมายของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน คำ “ศึกษาผลการปฏิบัติงาน” ในภาษาอังกฤษ มีใช้อยู่หลายคำ เช่น performance review, performance evaluation, personnel rating, employee evaluation ซึ่งใช้ภาษาอังกฤษดังกล่าวข้างต้น ตรงกับภาษาไทย คือ “การศึกษาผลการปฏิบัติงาน” สำหรับความหมายต่าง ๆ นั้น นักวิชาการบริหารงานบุคคล ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

บีช (Beach, 1975, p. 313) ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงาน คือ “ระบบการประเมินค่าบุคลากรในด้านการปฏิบัติงาน”

เคสเททเทอร์ (Casterter, 1992, p. 253) ให้ความหมาย การศึกษาผลการปฏิบัติงานไว้ว่า “เป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของบุคลากรทั้งอดีตและปัจจุบันต่อภูมิหลังของสิ่งแวดล้อมของเขา และเกี่ยวกับความสามารถในอนาคต เพื่อช่วยให้บุคลากรก้าวหน้าหรือประสบความสำเร็จ พร้อม ๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ขององค์การด้วย

เวอร์เทอร์ และเดวิส (Werther & Davis, 1989, p. 303) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นกระบวนการซึ่งองค์การใช้ในการศึกษาผลการปฏิบัติงานของบุคคล”

มอนดี และโรเบิร์ต (Mondy & Robert, 1990, p. 328) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงาน หมายถึง “ระบบที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินค่าการปฏิบัติงานของบุคคล”

ชาร์ลี มณีสรี (2538, หน้า 193) กล่าวว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงาน หมายถึง “การตีค่าผลงานที่ได้กระทำมาแล้วว่า บังเกิดผลเพียงใด การประเมินผลใช้วัดในรูปปริมาณหรือจำนวนมากน้อย แล้วนำผลการวัดมาพิจารณาตีค่าว่าได้ผลดีเพียงใด และจะต้องสร้างเครื่องมือวัดที่เที่ยงตรง กำหนด หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานสำหรับตัดสินคุณค่า

เสนาะ ดิยาว (2539, หน้า 160) ได้ให้ความหมายของ การศึกษาผลการปฏิบัติงาน คือ ระบบที่จัดขึ้นเพื่อหาคุณค่าของบุคคลในแง่ของการปฏิบัติงานที่จะระบุได้ว่าการปฏิบัติงานนั้นได้ผลสูงกว่าหรือต่ำกว่าเงินที่จ่ายให้สำหรับงานนั้นและสมรรถภาพในการพัฒนาตนเอง กล่าวคือ เป็นการหาผลประโยชน์หรือตราค่าผลงานของผู้ปฏิบัติงาน

ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 215) กล่าวว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงาน หมายถึง กิจกรรมทางด้านการบริหารงานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิธีการซึ่งหน่วยงานพยายามที่จะศึกษาผล เพื่อให้ทราบว่าผู้ร่วมงานของตนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงาน คือ การทราบคุณค่าในการปฏิบัติงานของ บุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ และคุณสมบัติของบุคลากรอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ บุคลากรสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน ความสำคัญของการศึกษาผลการปฏิบัติงาน อลงกรณ์ มีสุทธา, และสมิต สัจฉกรณ (2539, หน้า 4) ได้กล่าวถึงการศึกษาผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญทั้งต่อพนักงาน ผู้บังคับบัญชาและองค์กร ดังนี้

1. ความสำคัญต่อผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานย่อมต้องการทราบว่า ผลการปฏิบัติงานของตนเป็นอย่างไร มีคุณค่าหรือจุดบกพร่องที่ควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่ หากไม่มีการประเมินผล ก็ไม่มีทางจะทราบถึงผลงานของตนว่า มีส่วนใดที่ควรจะคงไว้และส่วนใดควรปรับปรุง หาก ระดับคืออยู่แล้วก็จะได้เสริมสร้างให้มีผลงานดียิ่งขึ้น

2. ความสำคัญต่อผู้บังคับบัญชา ผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานแต่ละคนย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติงานโดยส่วนรวม เพราะจะทำให้รู้ว่าผู้ร่วมงานมีคุณค่าต่องานหรือองค์กรมากน้อยเพียงใด จะหาวิธีส่งเสริม รักษาและปรับปรุงผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานอย่างไร ควรให้ทำหน้าที่เดิมหรือสับเปลี่ยน โยกย้ายไปทำงานใดจะได้ประโยชน์ต่อองค์กรยิ่งขึ้น

3. ความสำคัญต่อองค์กร เนื่องจากผลสำเร็จขององค์กรมาจากผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานแต่ละคน ดังนั้นผลของการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานจะทำให้รู้ว่าผู้ร่วมงานแต่ละคนปฏิบัติงานอยู่ในระดับใด มีจุดเด่นจุดด้อยอะไรบ้าง เพื่อองค์กรจะได้จัดสรรผู้ร่วมงานให้เหมาะสมกับความสามารถ ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การศึกษาผลการปฏิบัติงานมีความสำคัญต่อผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงานและองค์กร และที่สำคัญยังจะเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของงาน รวมทั้งทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและ ประสพผลสำเร็จในการดำเนินงาน

บทบาทและหน้าที่ของครู

บทบาทและหน้าที่ของครูในอดีตส่วนมากเป็นพระ และผู้มีฐานะดี สั่งสอนเด็กด้วยความสมัครใจ เพราะต้องการอบรมให้คนเป็นคนดีโดยไม่หวังค่าจ้าง ค่าตอบแทนทำด้วยความจริงใจ มีความรู้สึกในหน้าที่และมีความรับผิดชอบ คนจึงยกย่องว่าครูเป็นปูชนียบุคคล แต่ปัจจุบันโลกเรามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากสังคมเดิม มาเป็นแบบสังคมยุคใหม่ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ของครูจะต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะสังคม ได้มีผู้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครูในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (2518, หน้า 172-174) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการผลักดันของคณะกรรมการการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งรัฐมนตรีได้แต่งตั้งเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2517 คณะกรรมการดังกล่าวได้เสนอเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทและฐานะของครู ในการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปบทบาทและฐานะของครูซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อสอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคม คณะกรรมการวางพื้นฐานการปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดบทบาทไว้ 3 ประเภท คือ

1. บทบาททั่วไป
2. บทบาทต่อนักเรียน
3. บทบาทต่อสังคม

1. บทบาททั่วไป เป็นการปฏิบัติงานของครูโดยส่วนรวม แยกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

- 1.1 รักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความมั่นใจในงานอาชีพครู
- 1.2 มีความคิดเป็นของตนเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนเองโดยบริสุทธิ์ใจ
- 1.3 ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา อันเป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชน
- 1.4 ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพพอสมควรแก่สภาพฐานะของตน มัธยัสถ์ อุดม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางด้านวัตถุเกินกว่าคุณธรรม จริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน บทบาทต่อนักเรียนเป็นการปฏิบัติตนของครูที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้แสดงนำทุกกรณีในการเรียน มาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะนำให้นักเรียนรู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางเดินของตน โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล

2.2 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความอดทนอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม เคารพเสียงส่วนมาก รับฟังเสียงส่วนน้อย

2.3 สนใจศึกษาธรรมชาติและความแตกต่างในตัวของศิษย์แต่ละคน เพื่อนำมาเป็นข้อสังเกตพิจารณาในการปฏิบัติตัวต่อศิษย์ ให้ความรัก ความสนใจเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ได้รับความสนิทสนมและความไว้วางใจจากศิษย์ เป็นการขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์อย่างได้ผล

2.4 พยายามค้นคว้า ศึกษาความสนใจ ความสามารถและความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำการเลือกวิชาและอาชีพให้แก่ นักเรียนได้เหมาะสม

2.5 ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนฝึกฝนในคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่หลงใหลในวัตถุ และเห็นคุณค่าของการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

3. บทบาทต่อสังคม บทบาทต่อสังคมเป็นการปฏิบัติของครูที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 มีความรู้และสนใจในการเกษตรพอที่จะเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเกษตรในท้องถิ่นเป็นอย่างดี โดยคำนึงว่าสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม

3.2 ส่งเสริมการดำรงชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่าง และชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม โอกาสอันเหมาะสม

3.3 รักษาความยุติธรรม และกล้าหาญที่จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วยปัญญาและสติตามกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสม ตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และสิทธิแห่งกฎหมาย

3.4 หาโอกาสเข้าร่วมโดยเต็มใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น อุทิศตนเป็นผู้ให้คำปรึกษา หรือช่วยแก้ปัญหาในท้องถิ่น โดยเฉพาะชนบท เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของครู ครูจะต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในอาชีพครู รักการอ่าน การศึกษาค้นคว้า และปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีการพัฒนาตนเอง รู้จัก

สำรวจปรับปรุงตนเอง คิดค้นวิทยาการใหม่ ๆ แสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการเรียนการสอน และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

บรรจง จันทระสา (2522, หน้า 14-18) ได้สรุปเกี่ยวกับบทบาทของครูตามแนวคิดปรัชญา ลัทธิต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ลัทธิจิตนิยม ถือว่าครูคือแม่พิมพ์ คือ ยกให้ครูเป็นผู้อาวุโส และวุฒิภาวะสูงกว่านักเรียน ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวุฒิปัญญาและบุคลิกภาพ ครูเป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับจิตสูงสุด

2. ลัทธิสังคมนิยม หรือวัตถุนิยม ถือว่าครูคือผู้สาธิต คือ ให้ครูสามารถแสดงให้เห็นถึงความจริงของโลกประหนึ่งนักโฆษณา หรือมัคคุเทศก์ ครูจึงเป็นสื่อกลางระหว่างนักเรียนกับธรรมชาติ

3. ลัทธิโทมนิยมใหม่ ถือว่าครูคือผู้รักษาวินัยทางความคิด คือ ให้ครูเป็นเสมือนนายทางปัญญา หรือผู้อำนวยการฝึกทางปัญญาหรือความคิด เป็นพิธีกรทางปัญญาหรือผู้พัฒนาอำนาจทางความคิด กล่าวคือ ครูจะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการให้เหตุผล มีความเชื่อมั่นและความจำใจ

4. ลัทธิประสบการณ์นิยม ถือว่าครูคือผู้อำนวยการโครงการวิจัย คือ ให้ครูเพียงผู้มีส่วนร่วมในการเรียนของนักเรียน ครูมิใช่ตัวกลางหรือผู้นำสาร แต่จะอยู่ในฐานะผู้ดูแลให้แก่ทุกคนดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย

5. ลัทธิอัตถิภาวนิยม ถือว่าครูคือผู้คอยกระตุ้นหรือช่วย คือ ครูเป็นผู้ปลุมนักเรียนตื่นขึ้นมา เพื่อให้เป็นตัวของตัวเอง ป้อนคำถามให้คิดเพื่อให้นักเรียนตื่นตัวและเกิดความสำนึกขึ้นมา โดยไม่ล้ามตนเองไว้ในกรอบของสังคม

สรุปได้ว่า ครูจะต้องเป็นแบบพิมพ์ที่ดีของศิษย์และบุคคลทั่วไป ครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้กว้างขวาง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์เป็นผู้นำ และช่วยเหลือศิษย์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ช่วยเหลือศิษย์ในทุกสถานะเท่าที่สามารถจะทำได้

วีระ ตันตระกูล และคณะ (2532, หน้า 405) ได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ ในหนังสือสอบบรรจุครูอาจารย์ สรุปบทบาทหน้าที่ตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2526 ไว้ดังนี้

1. เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2. ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

3. ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้

4. รักษาชื่อเสียงของคนมิให้ขึ้นชื่อว่าประพฤติชั่ว
5. ถือปฏิบัติตามระเบียบและแบบแผนธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา
6. ถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดเขื่อนและปิดบังอำพราง
7. ให้เกียรติแก่ผู้อื่นในทางวิชาการ
8. ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม
9. สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์

ผู้ร่วมงาน

10. รักษาความสัมพันธ์ระหว่างครู และช่วยเหลือกันในหน้าที่การงาน

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของครูเป็นงานอาชีพชั้นสูง จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติตน ตามระเบียบ
 กุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2526

สมบัติ มหารศ (2530, หน้า 136-138) ให้ทรรศนะว่า ถ้าจะกล่าวไปแล้วจะเห็นว่าทั้ง
 บทบาทและหน้าที่ของครูนั้นมีอยู่หลายประการ ดังนี้

1. เป็นนักแนะแนว เช่น
 - 1.1 แนะนำให้นักเรียนรู้จักอาชีพ
 - 1.2 สงเคราะห์โดยจัดหาทุนแก่ผู้ขาดแคลน
 - 1.3 แนะนำวิธีศึกษาค้นคว้า
 - 1.4 ช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางสังคม
 - 1.5 ช่วยแก้ไขปัญหาทางครอบครัวให้
2. เป็นผู้นำในทางการศึกษาเล่าเรียน คือ แนะนำในการศึกษาค้นคว้าทั้งในห้องเรียน

และนอกห้องเรียน

3. ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนที่มีปัญหาโดยไม่ดูถูก
4. ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนและทางบ้าน เพื่อพัฒนาการเรียนของ
 นักเรียนให้ดีขึ้น เช่น

- 4.1 ติดต่อกับครูเก่าที่เคยสอนนักเรียนมาก่อนคน
- 4.2 ติดต่อกับผู้บริหารเพื่อทราบนโยบายและร่วมมือแก้ไขปัญหในโรงเรียน
- 4.3 ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ เพื่อจัดหาอุปกรณ์การเรียน
- 4.4 ติดต่อกับตัวแทนชมรมของนักเรียน เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และใกล้ชิดกับนักเรียน

5. บทบาทเป็นผู้สื่อวัฒนธรรม คือ ประพฤติตนให้ถูกต้องตามธรรมเนียมไทยเพื่อเป็น
 แบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์

6. ปฏิบัติหน้าที่ ตามระเบียบของหน่วยงานนั้น ๆ

สรุปได้ว่า ครูจะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้แนะนำ ผู้ให้คำปรึกษา บทบาทในฐานะ
นักสื่อสาร นักประชาสัมพันธ์ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ

สุจริต เพียรชอบ (2514, หน้า 108-117) ได้ให้ความเห็นว่า ครูในสังคมควรมีบทบาท
ต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในการให้การศึกษาแก่นักเรียนและประชาชน ได้แก่ การมีหน้าที่ในการ
ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่าง ๆ ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และการเป็นพลเมืองดี
ให้แก่เด็ก การจัดชั้นเรียนพิเศษให้แก่ผู้ใหญ่ การเขียนบทความทางการศึกษา จัดการการวิทยุหรือ
โทรทัศน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความคิดทางวิชาการตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาคมครูและ
ผู้ปกครอง

2. บทบาทในการอบรมศีลธรรมจรรยา ซึ่งครูจะต้องทำตนให้เป็นต้นแบบที่ดีในด้าน
ความประพฤติ และการวางตน

3. บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม
ประเพณีอันดีงาม ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม โดยการสอนหรือการจัดกิจกรรมเสริม
หลักสูตร ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

4. บทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

5. บทบาทในด้านการเป็นผู้นำ ครูควรเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนา
ชุมชนในด้านต่าง ๆ

6. บทบาทในการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์สังคม เพื่อให้รอบรู้ในเรื่องของชุมชนที่ตนอยู่
สำหรับปรับปรุงหลักสูตรการสอน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

7. บทบาทในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน

8. บทบาทในการปฏิรูปสังคม โดยหาทางปรับปรุงแก้ไข และปรับปรุงความเป็นอยู่ให้
ดีขึ้น

สรุปได้ว่า บทบาทของครูในสังคมปัจจุบัน จะต้องเป็นผู้พัฒนาเยาวชนเป็นผู้นำทาง
ด้านศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม เป็นผู้เสริมความมั่นคงทางศาสนา วัฒนธรรม พัฒนาสังคม
พัฒนาการเมืองการปกครอง

คณะอาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (ม.ป.ป., หน้า 6-7)
กล่าวถึงบทบาทของครูไว้ดังนี้

1. บทบาทของครูที่มีต่อทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่มีค่าต่อ
ประเทศชาติและสังคม ดังนั้นประเทศชาติจะพัฒนาได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากร

161266

372.11
13830
๓๐

เช่นนี้จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ถึงแม้จะมีจำนวนมาน้อยเพียงใดก็ตาม จำเป็นต้องพัฒนาให้ตรงตามที่ประเทศชาติต้องการบุคคลที่จะช่วยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ดีที่สุดไม่มีใครคิดว่าผู้ที่เป็นครูโดยอาชีพ ถ้าจะเปรียบโรงเรียนเหมือน โรงเรียน ครูเปรียบเสมือนผู้ผลิต ผลผลิตคือนักเรียนที่มีคุณภาพเสมือนกับสินค้าที่สนองตอบ ความต้องการของตลาดแรงงาน ผลผลิตทางการศึกษาจึงมีหลายอาชีพ เช่น วิศวกร ทันตแพทย์ ทนายความ ตลอดจนช่างฝีมือต่าง ๆ เนื่องจากผลผลิตทางการศึกษาเป็นสิ่งมีชีวิต ครูจึงจำเป็นต้องฝึกฝนอบรมให้ผลผลิตนั้นมีคุณธรรมและจริยนิสัยที่ดีงามควบคู่ไปด้วย

2. บทบาทของครูต่อการพัฒนาสังคม สังคมประกอบไปด้วยกลุ่มชนทุกชั้นวรรณะที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและยังมีกระบวนการทางสังคม สมาชิกทุกคนต้องการความสุข ความปลอดภัย ความมั่นคง สังคมจะเป็นเช่นนี้ได้ครูต้องเป็นผู้ชี้นำสังคม และเป็นผู้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการดำรงชีวิต การพัฒนาความรู้ในด้านอาชีพของชุมชน เช่น ช่วยแก้ไขคำนิยมการบูชาเงินเป็นพระเจ้า การซื้อเสียงในการเลือกตั้ง การดำรงชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย การจัดงานประเพณีต่าง ๆ อย่างฟุ่มเฟือย การนับถือคนร่ำรวยโดยปราศจากเหตุผล

3. บทบาทของครูต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมนุษย์ทั่วโลกให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป สำหรับประเทศไทยนั้นได้เริ่มต้นตัวจากประสพภัยธรรมชาติซึ่งทำลายชีวิตและทรัพย์สินของราษฎร สาเหตุเพราะการตัดไม้ทำลายป่า เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ถึงแม้ว่าจะมีนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น นายสืบ นาคะเสถียร (9 กันยายน 2535) พยายามจะอนุรักษ์เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งจนต้องเสียชีวิต ดังนั้นครูจึงต้องมีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียนพร้อมชักนำให้ผู้เรียนร่วมกันเผยแพร่และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอออกไปสู่ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เช่น ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้สวยงาม ร่วมกันรักษาบำรุงเขาถ้ำนาไพรให้ดำรงอยู่ต่อไป

4. บทบาทของครูในฐานะวิศวกรสังคม การกล่าวว่า ครูคือวิศวกรสังคม เพราะครูคือนายช่างใหญ่ที่ใช้วิธีการ โดยอาศัยทฤษฎีวิชาชีพครู เพื่อสร้างสังคมและบุคคลให้มีความเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา นอกจากนั้นครูยังเป็นผู้วางพื้นฐานให้แก่สังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 4.1 การดำรงชีวิตแบบประหยัด
- 4.2 การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา
- 4.3 การวางรากฐานขนบธรรมเนียมประเพณี
- 4.4 การเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

4.5 การฝึกอบรมคุณลักษณะที่ดีงามของคนไทย ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง และการประหยัด

4.6 การวางรากฐานในการพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4.7 การวางรากฐานในด้านอาชีพให้ประชากรในท้องถิ่น

4.8 การวางรากฐานในด้านความมั่นคงของชาติ

4.9 การวางรากฐานบุคคลให้เป็นนักคิด นักปฏิบัติ และนักพัฒนาได้

เมื่อครูรับบทบาทเป็นวิศวกรสังคม ครูจำเป็นต้องแสวงหาและพัฒนาความรู้ของตนเอง อยู่เสมอโดยใช้วิธีนำตนเองเข้าสู่วงการเมือง ครูจำเป็นต้องแสวงหาและพัฒนาความรู้ระดับชาติ เพื่อร่วมกับองค์กรของเอกชนและรัฐ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม โดยร่วมกันดังนี้

1. แนะนำในทางการพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นอยู่ และรู้จักคุณค่าของศิลปะ
3. ให้ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
4. ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย
5. ให้ร่วมมือกันปฏิบัติการทางการเมืองและสังคม

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของครูในปัจจุบัน คือ บทบาทหน้าที่ต่อศิษย์ คือ ต้องอบรม สั่งสอน แนะนำ บทบาทต่อการพัฒนาสังคม คือ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม บทบาทต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และบทบาทต่อวงการอาชีพ คือ จะต้องเป็นสมาชิกที่ดีของวงการอาชีพครู

ถัดมา เสนาวงษ์ (2532, หน้า 50-51) กล่าวถึงบทบาทของครูที่มีต่อศาสนาไว้ดังต่อไปนี้

1. ครูมีบทบาทต่อศาสนา ต้องช่วยหนุนบำรุงรักษาศาสนาให้เจริญมั่นคงสถิตสถาพรอยู่ตลอดไป ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้น ๆ
2. ครูต้องมีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ ศึกษาหาความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของศาสนา ประพฤติตามหลักธรรม โดยละชั่วประพฤติดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ
3. ครูต้องอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ศรัทธาเลื่อมใสในศาสนา มีธรรมะที่เหมาะสมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ปรับปรุงการสอนจริยศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ควรสอดแทรกในทุกวิชาที่สอน
4. เพื่อให้นักเรียนมีความใกล้ชิดกับศาสนา ครูควรนำนักเรียนไปวัดเป็นประจำเพื่อไปศึกษาและปฏิบัติธรรม หรือนิมนต์พระที่มีความรู้ความสามารถมาอบรมศีลธรรมแก่นักเรียน ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรม และจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมที่ส่งเสริมศาสนาจริยธรรมและวัฒนธรรม

5. ครูควรมีศาสนสัมพันธ์กับผู้นับถือศาสนาอื่น ไม่ให้การนับถือศาสนาที่ต่างกันทำให้เกิดความขัดแย้งจนแตกความสามัคคี

6. ครูทุกคนควรสนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนา เพื่อจะได้นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ และไปสั่งสอนอบรมนักเรียน โดยเฉพาะครูแนะแนวควรจะรู้หลักธรรมของศาสนา เพื่อจะได้แนะแนวในเรื่องความประพฤติด้วย

7. ครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและบุคคลอื่น โดยเป็นตัวอย่างในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจและปฏิบัติธรรม

สรุปได้ว่า ครูจะต้องยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ และไม่ลบหลู่คู่มั่นศาสนาอื่น

สุวัจน์ มุทเมธา (2531, หน้า 13-16) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในปัจจุบันมีดังนี้

1. พัฒนารักษาของสังคม เพื่อให้เจริญงอกงามเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล จะได้รับภาระหน้าที่ในสังคมเหมาะสมกับความต้องการ ความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล

2. ต้องรู้เข้าใจด้านจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ของนักเรียน ตามวัยของนักเรียน ตลอดจนต้องรู้สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของนักเรียน และใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

3. ปรับปรุงส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ การสาธารณสุข การอนามัยแก่นักเรียนและชุมชน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรม อนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ และของท้องถิ่น

4. ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียนและชุมชนในเรื่องของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

5. วางโครงการต่าง ๆ ในการให้การศึกษา เพื่อให้เด็กพัฒนาไปอย่างดีที่สุด สอดคล้องสัมพันธ์กับความเจริญก้าวหน้าของสังคม ให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่ตนอยู่ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ได้อย่างมีความสุขเหมาะสมกับอัตภาพ

6. ศึกษาสาเหตุ วินิจฉัยสาเหตุของความบกพร่องผิดปกติต่าง ๆ ของเด็ก พร้อมทั้งหาทางแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้

7. กำหนดจุดประสงค์ ดำเนินการให้เป็นไปตามจุดประสงค์ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตรและความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาด้านศักยภาพด้านต่าง ๆ ของนักเรียนให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างดีที่สุด ครูต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

8. ให้ความร่วมมือ ประสานงานกับนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้บริหารผู้ปกครองนักเรียน ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ในการพัฒนาเด็กและชุมชน

9. เป็นผู้จัดการ ครูต้องเป็นผู้จัดการที่ดี สามารถนำแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน

10. อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละบุคคลในกลุ่ม

11. ให้ข้อเสนอแนะ ให้การแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนในการพิจารณาเลือกกิจกรรมประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่นักเรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักวิธีและแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

12. ประเมินผลการเรียนการสอน นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขของตน รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนรู้จักประเมินผล และการกระทำของตนเองให้นักเรียนรู้จักการนำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงตนเอง

13. เป็นนักวิชาการ มีความรู้ก้าวหน้า ทันความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพของตน สามารถนำความรู้ทางวิชาชีพครูมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น

14. เป็นผู้แสดงการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนในการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นตามสมควร โดยครูคอยช่วยเหลือแนะนำระวังมิให้เกิดการเสียหายหรือเกิดอันตราย

15. ให้ความรัก ความเมตตาปราณี และความยุติธรรมแก่นักเรียนทุก ๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม ความลำเอียงใด ๆ ที่ครูแสดงให้ปรากฏแก่เด็กย่อมสร้างสิ่งนั้นในเด็กด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของครูในปัจจุบันมีอย่างหลากหลาย เช่น ศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล ศึกษาหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู มีการเตรียมการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในโรงเรียนและช่วยเหลือผู้บริหาร โรงเรียน

คณะอาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (ม.ป.ป., หน้า 11-16) ได้กล่าวถึงงานในหน้าที่ครูว่าเป็นงานที่ต้องพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน ถ้าพิจารณาดมลักษณะของการบริหารโรงเรียนแล้ว งานสำหรับครูจะแบ่งได้เป็น 6 งาน คือ

1. งานด้านการสอน
2. งานธุรการประจำชั้น
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานวัดผลประเมินผลการเรียน

5. งานแนะแนวและพัฒนาหลักสูตร
6. งานสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผู้ทำหน้าที่ครูจะต้องศึกษารายละเอียดของงานแต่ละอย่างจนเข้าใจลักษณะงาน และแนวปฏิบัติอย่างถูกต้องเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นครูที่สอนควรปฏิบัติดังนี้

1. งานด้านการสอน ครูมีหน้าที่

- 1.1 ศึกษาเอกสารหลักสูตร ซึ่งได้แก่ หลักสูตรของระดับชั้นที่ตนสอน คู่มือครู แผนการสอน แบบเรียน หนังสืออ้างอิงค้นคว้าต่าง ๆ

- 1.2 เตรียมทำแผนการสอนระยะยาวเพื่อกำหนดว่าจะสอนแต่ละเนื้อหาเมื่อใด ใช้เวลาใด ทำบันทึกการสอนรายชั่วโมงเพื่อให้พร้อมที่จะสอน

- 1.3 จัดทำสื่อการเรียน ทำแบบฝึกหัด บัตรคำ บัตรงาน ฯลฯ

- 1.4 จัดทำข้อสอบ แบบประเมินต่าง ๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้

- 1.5 จัดชั้นเรียน จัดมุมวิชาการ

- 1.6 จัดป้ายนิเทศ

- 1.7 จัดทำเอกสารวิชาการประกอบการสอน ฯลฯ

สรุปได้ว่า ครูมีหน้าที่ในด้านการสอน คือ ศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน จัดทำสื่อการเรียนการสอน มีการเตรียมการสอน และจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์อื่น ๆ

2. งานธุรการประจำชั้น งานด้านเอกสารซึ่งจะต้องทำหรือรวบรวมข้อมูลสำหรับจัดทำได้แก่

- 2.1 จัดทำสมุดบัญชีเรียกชื่อนักเรียน

- 2.2 จัดทำสมุดประจำชั้น (ป.02 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา) เอกสารในข้อ 1 และ 2 ต้องตรวจสอบและหารายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียนได้จากใบมอบตัวนักเรียน และทะเบียนนักเรียนซึ่งเป็นเอกสารสำคัญมาก

- 2.3 ทำเอกสารการประเมินผลการเรียนต่าง ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

- 2.4 ทำสมุดรายงานประจำตัวนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา มีรหัสย่อว่า ป. 01 ใช้กรอกข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียนเพื่อรายงานผลต่อปกครองเป็นระยะ ๆ ทุกภาคเรียน

- 2.5 ทำใบแสดงผลการเรียนหรือ ป. 04 ใช้สำหรับเป็นหลักฐานในกรณีที่นักเรียนลาออกระหว่างชั้นเพื่อไปเรียนต่อที่อื่น และเอกสาร ป. 05 ซึ่งจะออกให้เป็นหลักฐานเมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาหรือ ป.6

2.6 ทำระเบียบสะสม เป็นเอกสารรายงานเกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ นักเรียน เป็นเอกสารสำหรับงานแนะแนว

สรุปได้ว่า ครูมีหน้าที่ในด้านงานธุรการประจำชั้น คือ ทำงานธุรการเกี่ยวกับด้านเอกสาร ข้อมูลต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น บัญชีเรียกชื่อ สมุดประจำชั้น สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน ทะเบียนนักเรียน ระเบียบสะสม

3. งานกิจการนักเรียน ครูจะต้องมีหน้าที่ในการดูแลปกครอง อบรมฝึกฝนระเบียบวินัย นักเรียนในชั้นที่ตนรับผิดชอบ และนักเรียนทุกคนในโรงเรียน ให้มีลักษณะที่พึงประสงค์จึงต้อง ปฏิบัติงานต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ดูแลการปฏิบัติกิจกรรมหน้าเสาธง ซึ่งจะต้องดูแลระเบียบแถวการเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การตรวจสอบอนามัย การอบรมสั่งสอน ฯลฯ

3.2 กิจกรรมไหว้ครู วันสำคัญต่าง ๆ

3.3 การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ และประชุมประจำสัปดาห์

3.4 การแนะแนวนักเรียน การศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล

3.5 การสอนสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือ ผู้บำเพ็ญประโยชน์

3.6 การจัดกิจกรรมชุมชนทางวิชาการตามความสนใจ ฯลฯ

สรุปได้ว่า หน้าที่ของครูในงานกิจการนักเรียน คือ การอบรมศีลธรรม จรรยา มารยาท เป็นที่ปรึกษาแนะนำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน ทำหน้าที่แนะแนวการศึกษา อาชีพ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน

4. งานวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่

4.1 การจัดทำข้อสอบวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ การวัดผลรายวิชาต่าง ๆ

4.2 การวิเคราะห์ข้อทดสอบ จัดทำข้อสอบมาตรฐาน

4.3 การจัดทำผลการสอบ การสรุปบันทึกผลการสอบ

4.4 การรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ

สรุปได้ว่า งานวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ คือ ครูจะต้องดำเนินการวัดผลการศึกษาให้ ถูกต้องตามระเบียบการวัดผล

5. งานพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนและครูมีบทบาทสำคัญมาก ในการที่จะนำหลักสูตร ไปปฏิบัติ การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถตลอดจนเจตคติและ ทักษะต่าง ๆ ตามจุดหมายของหลักสูตร โดยครูจะต้องศึกษาถึงสภาพของ โรงเรียน ท้องถิ่น

ตลอดจนความต้องการของประชาชนในอันที่จะได้รับการศึกษา เพื่อไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว ดังนั้นครูจำเป็นจะต้องปฏิบัติดังนี้

5.1 สำรวจ วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อจัดทำแผนการเรียน และปรับปรุงรายละเอียดและเนื้อหาสาระที่จะสอนให้นักเรียนมีความรู้

5.2 ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียนให้ผู้เรียนได้รับความเหมาะสมกับหลักสูตร และความต้องการของสังคม

5.3 ประชุมกลุ่มโรงเรียน วางแผนพัฒนาโรงเรียนด้านต่าง ๆ

5.4 จัดทำคู่มือการสอนและเอกสารทางวิชาการ เพื่อเป็นการนิเทศการสอนภายในโรงเรียน เป็นการช่วยพัฒนาหลักสูตร

สรุปได้ว่า งานพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอน ครูและผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกับชุมชนในด้านการจัดทำแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น

6. งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

6.1 จัดตั้งคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียนประชุมร่วมกัน

6.2 ประชุมผู้ปกครองนักเรียน

6.3 จัดกิจกรรมร่วมกับศิษย์เก่า

6.4 เยี่ยมบ้านของนักเรียน และสถานประกอบการของผู้ปกครองและชุมชน

6.5 จัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน

6.6 จัดนิทรรศการทางวิชาการ และผลงานของผู้ปกครองนักเรียนหรือชุมชนต่าง ๆ

ในชุมชน

6.7 จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนตามควรแก่โอกาสและความสามารถ

สรุปได้ว่า งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บทบาทหน้าที่ของครู คือ สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ประสานงานกันอยู่เสมอ เช่น โครงการเยี่ยมบ้าน การร่วมงานประเพณี งานวันสำคัญ

วิชัย ภูชนะกุล (2535, หน้า 9-11) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครูมีไว้ ดังนี้

1. บทบาทต่อตนเอง

1.1 รักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความมั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู

1.2 มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ ๆ ต่อสาธารณชน หรือเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน โดยบริสุทธิ์ใจ

1.3 ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยา อันเป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชน

1.4 ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพพอสมควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ อุดม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุเกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน

2.1 เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้บอก ผู้แสดงนำเสียทุกกรณีการเรียนมาเป็น กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วย และผู้แนะนำให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองได้โดยไม่มีการ บังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล

2.2 ฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อดทน ต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิ ของตนเองและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิและพิทักษ์สิทธิรักษา ผลประโยชน์ของส่วนรวม รู้แพ้รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมาก รับฟังเสียงส่วนน้อย

2.3 สนใจศึกษาระบบชาติและความแตกต่างในตัวของแต่ละคน เพื่อนำมาเป็น ข้อสังเกตพิจารณาในการปฏิบัติต่อตัวศิษย์ให้ความรักความสนใจเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ได้รับความสนิทสนมและความไว้วางใจจากศิษย์ เป็นการขจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์ อย่างได้ผล

2.4 พยายามค้นหาความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำการเลือกวิชาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสม

2.5 ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนฝึกฝนในคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่หลงไหลในวัตถุ และเห็นคุณค่าของการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ

3. บทบาทต่อสังคม

3.1 มีความรู้และความสนใจในการเกษตรพอที่จะเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางการเกษตรในท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดีโดยคำนึงว่าสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคม เกษตรกรรม

3.2 ส่งเสริมการดำเนินชีวิต ตามวิถีประชาธิปไตยแก่ชุมชน โดยประพฤติตนเป็น แบบอย่างและชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม โอกาสอันเหมาะสม

3.3 รักรักษาคุณธรรม และกล้าหาญที่จะต่อสู้ เพื่อความเป็นธรรมของสังคมด้วย ปัญญาและสติตามกระบวนการที่ถูกต้องเหมาะสมตามครรลองของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และตามสิทธิแห่งกฎหมาย

วิลด์ ดั้งจิตสมคิด (2539, หน้า 308) กล่าวว่า ครูในฐานะแม่พิมพ์ของชาติจำเป็นจะต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประกอบกับจะต้องเป็นผู้มีศรัทธาต่ออาชีพและหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยสติปัญญา ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของครูในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดังนี้

1. การรู้จักวัฒนธรรมประเพณีของสังคม รวมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน
2. มีความรู้และความเข้าใจหลักธรรมทางศาสนาที่จะใช้ยึดถือเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง
3. การรู้จักเสียสละ และมีความจริงใจต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยยอมรับสิทธิและประโยชน์ของกันและกัน
4. การเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยม ต่อสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตประจำวัน
5. การเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อใช้ประกอบการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี
6. รู้จักหาโอกาสปรับปรุงตนเองทั้งด้านความรู้และทักษะต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเป็นคนที่ทันต่อเหตุการณ์

หน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามรูปคำภาษาอังกฤษ “TEACHERS” สามารถอธิบายความหมายของตัวอักษรแต่ละตัวในคำดังกล่าวได้ ดังต่อไปนี้ (ยนต์ ชุ่มจิต, 2541, หน้า 71-79)

T (teaching) การสอน หมายถึง การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคนทุกระดับชั้นที่สอน ตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยา มารยาท และวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 ข้อ 3 กำหนดไว้ว่า “ครูต้องตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้” และในข้อ 6 กำหนดไว้ว่า “ครูต้องถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดเบียดและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ”

E (ethics) จริยธรรม หมายถึง การที่ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการอบรมสั่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู นอกจากครูอาจารย์จะต้องอบรมสั่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมแล้ว ครูอาจารย์ทุกคนจะต้อง

ประพจน์ปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันดีงามเหมาะสมด้วย เพราะพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูอาจารย์ได้แสดงออก จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการปลูกฝังศรัทธาให้แก่ศิษย์ เพื่อศิษย์จะได้นำเอาไปเป็นแบบอย่างสำหรับการประพฤติปฏิบัติต่อไป

A (academic) วิชาการ หมายถึง การที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในทางวิชาการ ทั้งของตนเองและในด้านความเจริญงอกงามของศิษย์ ความจริงงานของครูอาจารย์เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพราะอาชีพครูต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการประกอบวิชาชีพนั้น ดังนั้น ครูอาจารย์ทุกคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หากไม่กระทำเช่นนั้น จะทำให้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนมาจากมหาวิทยาลัยนั้นล้าสมัย ไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการใหม่ ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบัน

C (cultural heritage) การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ครูอาจารย์ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับวัฒนธรรม กล่าว คือ ครูอาจารย์ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปตกทอดไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป วิธีการที่ครูอาจารย์จะกระทำมีอยู่ 2 แนวทางด้วยกันคือ

1. การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอย่างถูกต้องอยู่เสมอ
2. การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นผู้เข้าใจในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยอย่างถูกต้อง และในเวลาเดียวกันก็กระตุ้นเร้าส่งเสริมให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามแบบฉบับที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

H (human relationship) มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ครูอาจารย์ต้องทำตัวให้เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยให้ครูอาจารย์สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม โรงเรียนใดถ้าหากผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครูอาจารย์เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีแล้ว โรงเรียนนั้นจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

E (evaluation) การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนหน้าที่และความรับผิดชอบนักเรียนในด้านนี้ถือว่ามีความสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งเพราะ การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในด้านต่าง ๆ ถ้าหากครูสอนแล้วไม่มีการวัดผล ครูก็ไม่สามารถที่จะทราบได้ว่าศิษย์ของตนมีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด ดังนั้นครูจึงควรระลึกอยู่เสมอว่า “ณ ที่ใดมีการสอน ที่นั่นจะต้องมีการสอบ”

R (research) การวิจัย หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในด้านนี้ หมายถึง การที่ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการวิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความรู้ความจริงที่เชื่อถือได้โดยใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ การวิจัยของครูในที่นี้ อาจจะเป็นเพียงการค้นหาสาเหตุต่าง ๆ ที่นักเรียนมี

ปัญหาไปจนถึงการวิจัยอย่างมีระบบในชั้นสูงก็ได้ สาเหตุที่ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในด้านนี้ก็เพราะในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ครูจะต้องพบกับปัญหาอยู่เสมอ เช่น ปัญหาเด็กไม่ทำการบ้าน เด็กหนีโรงเรียน เด็กที่ชอบรังแกเพื่อน และเด็กที่ชอบลักขโมย เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าครูอาจารย์สามารถทำการแก้ไขได้ ก็จะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

S (service) การบริการ หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในด้านนี้ส่วนใหญ่เป็นการให้บริการแก่ศิษย์และผู้ปกครอง แต่ในบางโอกาสก็จำเป็นต้องให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย งานบริการที่ครูอาจารย์อาจจะต้องกระทำนอกเหนือการให้บริการแก่ศิษย์มีหลายประการ เช่น การให้บริการความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นทั้งในด้านความรู้ทางอาชีพ สุขภาพ อนามัย การให้คำปรึกษาหารือ และการร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ครูอาจารย์ที่ทำการสอนในท้องถิ่นตามชนบทอาจให้บริการด้านแรงงานอีกด้วย เช่น ร่วมมือกับชาวบ้านเพื่อช่วยกันพัฒนาสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้สรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามทัศนะ โดยทั่วไปไว้ดังนี้

1. สอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในข้อนี้เป็นที่เข้าใจของบุคคลทั่วไปและถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูโดยตรง กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามที่เข้ามาประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีหน้าที่สั่งสอนศิลปวิทยาการให้แก่ศิษย์เป็นประการสำคัญ หากมิได้ทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ความเป็นครูก็จะไม่บังเกิดแก่ตนเอง การอบรมสั่งสอนศิษย์นั้น นอกจากจะสั่งสอนวิชาความรู้แล้ว จะต้องแนะนำวิธีการคิดแก้ปัญหาหรือสอนให้ศิษย์เป็นคนที่ดีเป็นด้วย
2. ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ศิษย์ การฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ศิษย์นั้น เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูทุกคนต้องกระทำควบคู่ไปกับการสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ครู-อาจารย์ทุกคนต้องถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของตนโดยตรง จะละทิ้งหรือปล่อยเลยไปมิได้หาก ครูอาจารย์มุ่งสอนแต่ความรู้โดยมิได้ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ศิษย์ ศิษย์จะมีแต่ความรู้แต่ขาดคุณธรรม คนที่มีแต่ความรู้แต่ขาดคุณธรรมย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม ในทางตรงกันข้ามกลับจะเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างมาก หากครูอาจารย์คนใดปล่อยให้ศิษย์ของตนเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่าครูอาจารย์ผู้นั้นเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำลายสังคมด้วย
3. ผู้ปกครองดูแลความทุกข์สุขของศิษย์ เด็กนักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้านย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ความทุกข์สุขจากมารดาบิดาหรือผู้ปกครอง เมื่ออยู่ที่โรงเรียนจึงต้องเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ในความทุกข์สุขของศิษย์ให้ทั่วถึงอย่างสม่ำเสมอ

4. การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบสำคัญของครูอาจารย์อีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะถ้าหากปราศจากการประเมินผลเสียแล้วอาจารย์ก็ไม่สามารถทราบได้ว่าศิษย์ของตนมีความเจริญก้าวหน้าหรือมีการพัฒนาขึ้นกว่าเดิมเพียงใด ดังนั้นจึงถือว่าการประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอาจารย์ทุกคนต้องกระทำเป็นประจำ ๆ ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน

5. แนวทางการศึกษาและอาชีพแก่ศิษย์ เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากครูอาจารย์ช่วยให้ช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการหรือวิชาชีพตรงตามความถนัดหรือความต้องการที่แท้จริงแล้ว ก็ช่วยให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามและประสบความสำเร็จในชีวิตค่อนข้างสูง หน้าที่ของครูอาจารย์ในด้านนี้ คือ การแนะ แนวทางการศึกษาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพของตนเอง

6. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของศิษย์ กิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ครูอาจารย์จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ซึ่งอาจจะจัดในห้องเรียนหรือนอกเรียนก็ได้ ส่วนกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนความเจริญงอกงามของนักเรียนในหลาย ๆ ด้าน เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยูวกาชาด รักษาดินแดน การแข่งขันกีฬาภายในและการอยู่ค่ายพักแรม เป็นต้น

7. ปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อยและมีคุณภาพงานในหน้าที่ หมายถึง งานที่ครูอาจารย์ต้องทำเป็นประจำควบคู่กับการสอน เช่น งานตรวจสมุดแบบฝึกหัดของนักเรียน ทำบัญชีเรียกชื่อ สมุดประจำชั้น สมุดประจำตัวนักเรียน และระเบียบนักเรียน เป็นต้น ส่วนงานที่ได้รับมอบหมาย หมายถึง งานใด ๆ ก็ได้ที่ผู้บังคับบัญชามอบให้ทำเมื่อได้รับมอบหมายแล้ว ต้องถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบต้องกระทำงานนั้นให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพทุกครั้ง

8. ดูแลสอดส่องป้องกันภัยพิบัติมิให้บังเกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน ทรัพย์สินของโรงเรียน คือ ทรัพย์สินของทางราชการ ซึ่งได้มาจากภาษีอากรของประชาชนทั้งประเทศ ครูอาจารย์ในโรงเรียนใดก็คือเจ้าของโรงเรียนนั้น ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอาจารย์ทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของโรงเรียนทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่เป็นปกติเช่นเดียวกับทรัพย์สินที่บ้านของตนเอง

9. เสริมสร้างสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ หน้าที่ของครู อาจารย์ในข้อนี้ ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองด้วย โดยครูอาจารย์ทุกคนจะต้อง รับผิดชอบต่อวิชาชีพครูเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือสำหรับสอนคน หากเครื่องมือเก่า หรือล้าสมัยและไร้คุณภาพ ผลผลิต คือความเจริญงอกงามของศิษย์ก็ด้อยคุณภาพไปด้วย ดังนั้น แม้ว่าครูอาจารย์ทุกคนจะศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ปริญญาจากวิทยาลัย / มหาวิทยาลัยก็ตาม ก็หา เป็นการเพียงพอไม่ต้องศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมเพราะความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาบางสิ่ง บางอย่างอาจจะนำมาใช้ในสถานการณ์จริงไม่ได้ เพราะล้าสมัยหรือไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลง ทางเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา

10. การรักษาวินัยและประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคล หน้าที่ของ ครูอาจารย์ในข้อนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แต่ก็เป็นที่และความรับผิดชอบ ที่สำคัญยิ่งอีกข้อหนึ่ง เพราะถ้าหากว่าครูอาจารย์คนใดไม่สามารถ ควบคุมตนเองให้เป็นผู้มีระเบียบ วินัยในตนเอง ประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสียไม่เหมาะสมเป็นครู ชื่อเสียงเกียรติคุณของครูและ สถาบันวิชาชีพครูก็จะพลอยเสื่อมเสียไปด้วย ฉะนั้นการรักษาวินัยและการประพฤติตนให้เป็น แบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไปจึงเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนจะต้องสำรวมระวังอยู่ ตลอดเวลา

โดยสรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครู มีดังนี้

1. ต่อตนเอง ด้านวิชาการ มีการปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยต่อวิชาความรู้อยู่เสมอ รู้จัก นำความคิดใหม่ ๆ มาปรับปรุงเนื้อหาวิชาที่สอน ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างองค์ความรู้ใน เนื้อหาวิชาที่สอน อีกทั้งการเสริมสร้างพัฒนาทางบุคลิกภาพของตนเองให้มีชีวิตที่มีคุณภาพและ เป็นครูที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง และตั้งใจทำงานในหน้าที่ของตนให้เรียบร้อยสำเร็จดี
2. ต่อการสอน สามารถวิเคราะห์ผู้เรียน วางแผนการสอนได้อย่างเหมาะสม จัด สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอนและสอนได้ตามแผนที่กำหนดและมีสื่อการสอน รู้จักพัฒนาเทคนิค การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีตลอดจนสามารถวัดและประเมินผล การเรียนการสอนได้
3. ต่อนักเรียน ต้องให้วิชาความรู้และสนใจ ดูแล พฤติกรรมของนักเรียน หมั่นอบรม คัดนิสัย ชักจูงไปในทางที่ดี ตลอดจนรับฟังความคิดเห็น ปรึกษาหารือหรือให้คำแนะนำในธุระ ต่าง ๆ และไม่แสดงอารมณ์รุนแรงกับนักเรียน
4. ต่อสังคมและชุมชน ปฏิบัติตนและอุทิศตนเพื่อวิชาชีพครูให้เป็นที่ศรัทธาของ ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาและแก้ไขปัญหาของชุมชน

แนวคิดและการประกันคุณภาพการศึกษา

ความหมาย นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “การประกันคุณภาพ” ไว้หลายแนวคิดด้วยกันดังนี้

ดำรงค์ ทวีแสงสกุลไทย (2533, หน้า 221) ให้ความหมายการประกันคุณภาพ (QA) ว่าเป็นกระบวนการในการประเมินคุณภาพ และการรายงานผลเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่น

อารีรัตน์ วัฒนสิน (2540, หน้า 2) กล่าวว่า การประกันคุณภาพ หมายถึง การปฏิบัติการทั้งหมดตามระบบและแผนที่วางไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อให้ทุกคนเชื่อมั่นว่า ผลิตภัณฑ์หรือบริการมีคุณภาพตามที่ต้องการ

นงนุช สุภาวัฒน์พันธ์ (2542, หน้า 15) กล่าวว่า คุณภาพ คือ ผลรวมของคุณลักษณะ และคุณสมบัติของผลผลิตที่สนองต่อความต้องการที่กำหนด

ธเนศ คิตรงูเรือง (2540, หน้า 19) กล่าวว่า คุณภาพ หมายถึง การปฏิบัติการให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการ โดยที่เราสามารถเข้าไปจัดระบบให้เป็นระเบียบได้และทำให้เราทราบว่าเมื่อใดที่เราจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ

อุทุมพร จามรมาน (2541, หน้า 4) กล่าวว่า การประกันคุณภาพ หมายถึง การระบุนความชัดเจนในวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ตลอดจนวิธีปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 25) กล่าวว่า คุณภาพ หมายถึง ความพึงพอใจหรือตรงตามความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง stakeholder ทั้งปัจจุบันและอนาคต

ดังนั้น การประกันคุณภาพ เป็นการปฏิบัติการทั้งหมดตามระบบและแผนที่วางไว้ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ผลผลิตหรือการบริการนั้น เป็นไปตามคุณภาพที่ต้องการ และเป็นที่น่าพอใจและตรงตามความต้องการหรือความคาดหวังทั้งในปัจจุบันและอนาคตของผู้เกี่ยวข้อง (stakeholder) ซึ่งได้แก่ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน ครู บุคลากร สถานศึกษาที่สูงกว่า ฯลฯ

สุวรรณา ชีระพงษ์วัฒนา (2541, หน้า 24) อ้างอิงจาก เอกสารการประชุมใหญ่สามัญ และสัมมนาวิชาการ กรมวิชาการ ประจำปี 2541, 2541, หน้า 47) กล่าวว่า iva การประกันคุณภาพ น่าจะมีความหมายว่า สิ่งที่ทำเพื่อรับรองว่าจะมีหรือไม่มีในลักษณะความดีหรือลักษณะประจำนั้น คุณภาพการศึกษาในที่นี้ หมายถึง ความพึงพอใจของลูกค้า (client) นั่นคือ ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม และบุคคลภายในองค์กร

สุวรรณา ชีระพงษ์วัฒนา (2541, หน้า 24) อ้างอิงจาก เอกสารหมายเลข 4 การประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษาตามเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัย, 2541, หน้า 1) กล่าวว่า การประกัน

คุณภาพ หมายถึง การระบุนความชัดเจนในวัตถุประสงค์และเป้าหมายตลอดจนวิธีปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

สุวรรณา ชีระพงษ์วัฒนา (2541, หน้า 24 อ้างอิงจาก ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์, 2541, หน้า 42) กล่าวถึง การประกันคุณภาพการศึกษาว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนรู้มีคุณภาพการศึกษาที่สามารถก้าวไปสู่การดำรงชีวิตในสังคมการเรียนรู้และมีศักยภาพที่สามารถแข่งขันกับสังคมอื่นในยุคโลกาภิวัตน์ได้นอกจากนี้ยังสามารถที่จะดำรงความเป็นอยู่ได้ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรุนแรงและรวดเร็ว

กรมสามัญศึกษา (2542 ข, หน้า 14-15) ได้ให้ความหมายของคำว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ในกระบวนการจัดการศึกษาตั้งแต่การวางแผนไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความมั่นใจ และเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนที่จบการศึกษา มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับของสังคม

การประกันคุณภาพภายใน เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

การประกันคุณภาพภายนอก เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพ และให้มีการพัฒนาและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

สมศักดิ์ สีนุระเวชญ์ (2541, หน้า 32) ได้ให้ความหมายของคำว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดทางการศึกษาที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสิ่งนั้น แบ่งเป็น 3 ด้าน

1. มาตรฐานการศึกษาด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนตามจุดหมายของหลักสูตร
2. มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย หมายถึง คน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เทคโนโลยี ที่จำเป็นต้องมีต้องใช้ เพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ
3. มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ หมายถึง ระบบ วิธีการ เทคโนโลยีเชิงระบบที่มีประสิทธิภาพ

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ดังนี้ การประกันคุณภาพการศึกษา คือ การรับรองว่า การให้การศึกษ การฝึกฝน การอบรม จะต้องทำให้ลูก้าเกิดความพึงพอใจ ซึ่งหมายถึง นักเรียน

ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม และบุคลากรในองค์กรด้วยกระบวนการของการวางแผนและการจัดการ ที่ได้รับความร่วมมือระหว่างโรงเรียน หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษาและชุมชนที่ตั้งอยู่ เพื่อให้บังเกิดผลผลิตที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมและหลักสูตร

แนวความคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาเป็น กระบวนการที่จะยกมาตรฐานของโรงเรียนต่าง ๆ ที่ยังไม่เข้าสู่มาตรฐานตามที่กำหนด โดยจะ มุ่งเน้นการใช้ข้อมูลคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียน ย้อนกลับมา เพื่อรายงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ร่วมกันสนับสนุน และพัฒนาโรงเรียนให้เข้าสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้ ถ้ากระบวนการประกัน คุณภาพการศึกษามีการวางแผน วางระบบอย่างถูกต้องแล้ว คุณภาพที่ดีจะตามมา มีนักวิชาการ หลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

สุวรรณ วิลารักษ์ (2543, หน้า 8) กล่าวว่าไว้ว่า ถึงแม้การศึกษาในระดับนี้ แผนการศึกษา แห่งชาติทุกฉบับได้กำหนดหลักการและจุดหมายไว้ทุกด้าน หลักสูตรก็ได้กำหนดจุดหมายไว้ แต่ก็เป็นภาพที่กว้าง และยากเกินกว่าที่โรงเรียน จะทำให้เกิดกับนักเรียนส่วนมากได้ แม้แต่นโยบาย จากระดับต่าง ๆ ก็เช่นกัน โรงเรียนมักจะปฏิบัติได้ยาก และแต่ละโรงเรียนปฏิบัติได้ระดับใด คุณลักษณะนักเรียนที่จบออกมาของแต่ละโรงเรียนเป็นอย่างไร ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น สังคม พึงพอใจหรือไม่ ไม่มีใครตอบได้ แม้แต่ครูผู้สอนเองก็ตอบไม่ได้ ดังนั้นการประกันคุณภาพระบบ การศึกษาจึงมีความจำเป็น นโยบายของผู้รับผิดชอบด้านการศึกษา แต่ละสถานศึกษามีความจำเป็น เพื่อให้ทราบระดับคุณภาพขององค์กรของตนเอง และสามารถแก้ไขพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

สุวรรณ ธีระพงษ์วัฒนา (2541, หน้า 27) กล่าวว่าไว้ว่า การเคลื่อนไหวที่จะให้มีการ ประกันคุณภาพการศึกษานี้เป็นเรื่องที่น่าสนับสนุน แต่สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน ก่อนดำเนินการนั้นมีอยู่อย่างน้อย 2 ประการ

ประการแรก เราต้องมีความเข้าใจตรงกันว่า คุณภาพการศึกษาคืออะไร มีตัวบ่งชี้อะไรบ้าง เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นคุณภาพการศึกษา ถ้ายังตอบไม่ได้ว่าคุณภาพการศึกษาคืออะไร คิดหา วิธีประกันก็ย่อมเป็นไปได้

ประการที่สอง จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การควบคุมคุณภาพหรือประกัน คุณภาพของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมนั้น มีเบื้องหน้าเบื้องหลังหรือที่มีที่ไปอย่างไร และควร พิจารณาว่าเงื่อนไขต่าง ๆ อันเป็นการทำให้เกิดการประกันคุณภาพผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการประกันคุณภาพการศึกษาได้จริงหรือไม่เพียงใด

สุวรรณ วิลารักษ์ (2543, หน้า 9) กล่าวถึง ระบบการศึกษาตามแนวทางการประกัน คุณภาพการศึกษาไว้ว่า “ระบบการศึกษาที่หลากหลายขั้นทำให้เรื่องคุณภาพการศึกษากลายเป็น ประเด็นสำคัญขึ้นมาสำหรับการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะแต่เดิมที่การจัดการศึกษาไม่ได้

หลากหลายรูปเหมือนที่เสนอในหนังสือเล่มนี้ก็ยังติดตามคุณลักษณะการศึกษากันได้ลำบากอยู่แล้ว แล้วถ้าการศึกษามีลักษณะนอกระบบมากขึ้นเรื่อย ๆ จะตามคุณลักษณะการศึกษาได้อย่างไร

จะรู้ได้อย่างไรว่าสื่อมัลติมีเดียที่พัฒนาขึ้น ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาจริง

จะคุณลักษณะการเรียนรู้การสอนในโรงงานที่เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับภาคเอกชนที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้อย่างไร

นี่คือคำถามบางส่วนที่ชี้ถึงความจำเป็นที่ระบบการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องมีระบบการประกันคุณภาพที่ดี เพื่อให้มั่นใจว่าในท่ามกลางความหลากหลายของหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ นั้น การศึกษาได้ให้สิ่งที่ผู้เรียนและสังคมต้องการด้วยคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ประเทศหลาย ๆ ประเทศ การสร้างศรัทธา หรือการหลีกเลี่ยงวิกฤติแห่งชีวิตของประชาชน สามารถแสดงออกมาได้ในหลาย ๆ รูปแบบ และมีแบบหนึ่งที่ชัดเจน คือ การประกาศในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ รับทราบอย่างกว้างขวาง สถาบันการศึกษาคควรดำเนินการจัดการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อเป็นรากฐานและแนวทางสู่การพัฒนาสถาบัน จนสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการได้

การจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก สังคมเกิดการแข่งขัน มีความเสี่ยงสูง มีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจ ระบบเศรษฐกิจจึงต้องการแรงงานที่มีคุณภาพมากขึ้น การศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดให้แก่เยาวชนทุกคนให้ได้รับการพัฒนาในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี (อารีรัตน์ วัฒนสิน, 2540, หน้า 15) การจัดการศึกษาจึงต้องการความพร้อมแทบทุกด้านไม่เพียง ปัจจัยนำเข้า (input) หรือกระบวนการ (process) เท่านั้น จุดหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ ผลสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน หรือคุณภาพของผลผลิตคุณภาพของผลผลิตนั้น หมายถึง นักเรียน นักศึกษาที่มีคุณภาพ การได้มาซึ่งคุณภาพของผลผลิตมีอะไรบางอย่างที่จะเป็นหลักประกันได้ว่าสถาบันหรือหน่วยงานเป็นสถาบันที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน จำเป็นต้องมีปัจจัยหรือองค์ประกอบอะไรบางอย่างที่ให้ความมั่นใจแก่สังคมรอบข้าง นั่นก็คือ “การประกันคุณภาพ” ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาที่สร้างความมั่นใจให้แก่สังคม ผู้ปกครอง ผู้จัดการศึกษา และผู้จบการศึกษาว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพมาตรฐานตามสังคมต้องการ

ปัญหาความจำเป็นที่ต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษา ในเรื่องผลการเรียนของเด็กไทยในวิชาพื้นฐานสำคัญ คือคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์มี แนวโน้มต่ำลง ความสามารถของเด็กไทย

ในวิชาดังกล่าวยังไม่อาจเทียบกับมาตรฐานการเรียนรู้ของเด็กชาติอื่น ๆ ได้หรือส่วนที่เทียบได้นั้น มีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการกวัดวิชาเข้มเป็นพิเศษเท่านั้น (การศึกษาไทยในยุค โลกภิวัตน์, 2538 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2539)

นอกจากปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนแล้วยังมีปัญหาในเรื่องอื่นอีก (สงบ ลักษณ์, 2539) ดังนี้

1. ผู้จบการศึกษาในแต่ละระดับของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังไม่มีคุณภาพที่สังคมพอใจจนแสดงถึงการไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม (accountability)
2. ยังไม่มีมาตรฐานกลางที่โรงเรียนต่าง ๆ พึ่งมีพึงประสงค์และพึงผลิต ให้ได้ผลเท่าเทียมกันเป็นอย่างน้อยในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน
3. มีความสับสนและขาดสภาพสมดุลของแนวคิดต่าง ๆ เช่น นโยบาย เช่น การรวมอำนาจ การกระจายอำนาจ การควบคุมจากส่วนกลาง การให้โรงเรียนเป็นอิสระและอยู่ในความดูแลของท้องถิ่น สัดส่วนของการบังคับวิชาเรียน การปล่อยให้เลือกเรียนเสรี ความเข้มงวดในมาตรฐานความรู้ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม กักับการยินยอมให้ความยืดหยุ่นหลากหลาย
4. ขาดมาตรฐานที่จะกำกับ กำชับให้โรงเรียนดำเนินงานจริงจังในการพัฒนาคุณภาพของการจัดการสอนและปฏิบัติต่าง ๆ ตามแนวทางใช้หลักสูตรให้ได้ผลสำเร็จจริงจัง
5. ขาดแรงจูงใจ หรือการเสริมแรงเพื่อการรยกย่องให้เกิดริติ ให้รางวัลในความก้าวหน้าตามระบบตำแหน่งของผู้บริหาร โรงเรียน และคณะครู นักเรียนที่มีผลการปฏิบัติงานสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน

หลักการ และวัตถุประสงค์ของการประกันคุณภาพการศึกษา ในการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่สังคมต้องการ มีหลักการ และวัตถุประสงค์ในการประกันคุณภาพการศึกษา (อารีรัตน์ วัฒนสิน, 2540) ดังนี้

1. ระบบบริหารคุณภาพการศึกษา ต้องพัฒนาโดยความร่วมมือของผู้ใช้ผลผลิตและผู้จัดการศึกษา
2. ระบบเอกสารเพื่อการพัฒนาคุณภาพ และควบคุมคุณภาพทั้งที่เป็นภาพรวมของงาน และขั้นตอนวิธีทำงานอย่างชัดเจน ไม่ยุ่งยากซับซ้อน
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของบริหารคุณภาพการศึกษา ทราบแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน
4. เอกสารมาตรฐานการศึกษา และแผนผังการควบคุมการทำงานต้องประกาศเปิดเผยเพื่อการประเมินตนเองและชุมชนร่วมประเมิน
5. ระบบการประเมินทั้งภายในและภายนอก

6. ระบบรายงานมีความสำคัญต่อระบบประกันคุณภาพ

องค์ประกอบการประกันคุณภาพการศึกษา องค์ประกอบในรูปแบบของกระบวนการประกันคุณภาพ มีองค์ประกอบต่าง ๆ (กรมวิชาการ, 2539) ดังนี้

องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (context) ได้แก่ มาตรฐานวิชาชีพครู ความเชื่อ ค่านิยมของผู้ปกครอง และชุมชน

2. องค์ประกอบด้านปัจจัย (input) ได้แก่ สภาพความพร้อมของผู้เรียน ครู ผู้บริหารศึกษานิเทศก์ หลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่ ผู้ปกครอง ชุมชนและกฏระเบียบ คำสั่งแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

3. องค์ประกอบด้านกระบวนการ (process) ได้แก่ การบริหารการจัดการงานวิชาการ การบริหาร งานธุรการ การเงิน พัสดุครุภัณฑ์ องค์กร บุคลากร อาคารสถานที่ กิจกรรมนักเรียนและความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดการเรียนการสอน การนิเทศและการติดตามกำกับ ดูแลและประเมินผล

4. องค์ประกอบด้านผลผลิต (product) ได้แก่ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามที่หลักสูตรและตั้งคมคาดหวังในด้านองค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัยเทคโนโลยี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ราบรื่น เป็นประชาธิปไตยในระบอบพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ความเป็นไทยและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบของโรงเรียน/สถานศึกษา โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มี

1. ระบบคุณภาพ หมายถึง การวางแผน การนำแผนไปปฏิบัติ การคงรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานทั้งปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต การเตรียมการตรวจสอบให้ได้มาซึ่งประกันคุณภาพ ประกอบด้วย

- 1.1 วงจรคุณภาพ
- 1.2 โครงสร้างระบบคุณภาพ
- 1.3 โครงสร้างองค์กร
- 1.4 ทรัพยากรและบุคลากร

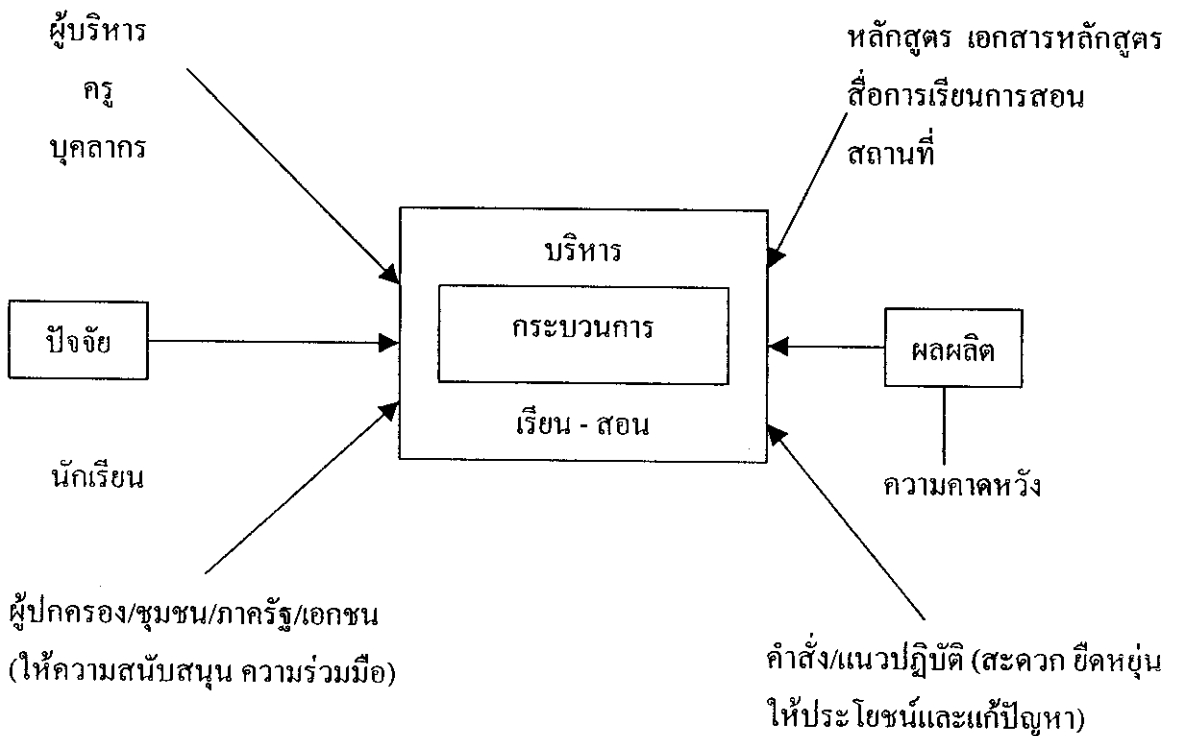
2. ระบบควบคุมคุณภาพ หมายถึง การควบคุมภายในทางด้านบริหาร ประกอบด้วย

- 2.1 การควบคุมการจัดองค์การ
- 2.2 การควบคุมการดำเนินการ
- 2.3 การควบคุมระบบการรายงานข้อมูล

3. ระบบประเมินตนเอง หมายถึง องค์กรภายในโรงเรียน/ สถานศึกษาต้องมีการประเมินกิจกรรมต่าง ๆ แล้วนำผลไปปรับปรุงและพัฒนาให้ยั่งยืน

องค์กรประกอบหน่วยสนับสนุนพัฒนา ประกอบด้วยกรมวิชาการ กรมที่เกี่ยวข้อง เขตการศึกษาจังหวัดศึกษานิเทศก์ กลุ่มโรงเรียน ชุมชน/ผู้ปกครอง สื่อมวลชน ทำหน้าที่ในการให้การสนับสนุนและร่วมพัฒนาในเรื่องการให้การอบรม/สัมมนา การนิเทศก์ การผลิตเอกสารทางด้านวิชาการ/ด้านบริหาร การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนงบประมาณ การประเมินคุณภาพโรงเรียนหรือสถานศึกษาในจังหวัด ฯลฯ

องค์กรประกันคุณภาพเพื่อเป็นการกระจายอำนาจให้จังหวัดได้รับผิดชอบ โรงเรียนหรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์กรประกอบมาตรฐานของคุณภาพการศึกษา (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 21)

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพศึกษากำหนดไว้เป็น 3 ข้อ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541) คือ

1. รัฐกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายการบริหาร งานวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรให้จังหวัด และสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภท
2. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
3. โรงเรียนต้องแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนักเรียนและผู้ปกครอง มาตรฐานที่กำหนด และผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา กระบวนการดำเนินงานที่เป็นกลไกที่สำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ประการ (สมศักดิ์ สินธุระเวช, 2541, หน้า 33) คือ

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (quality control) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติที่นำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย
 - 1.1 การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต ปังจัยและกระบวนการ
 - 1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน หมายถึง การพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารทางการศึกษาและการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
2. การตรวจสอบและการแทรกแซงคุณภาพการศึกษา (quality audit and intervention) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย
 - 2.1 การประเมินความก้าวหน้าของโรงเรียน และการจัดทำรายงานของโรงเรียนต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะเป็นการติดตามและตรวจสอบของโรงเรียน (internal audit)
 - 2.2 การติดตามและตรวจสอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (external audit)
 - 2.3 มาตรการปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนที่มีคุณภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (quality intervention)
3. การประเมินคุณภาพการศึกษา (quality assessment) คือ กระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด ประกอบด้วย
 - 3.1 การทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน (external school review)
 - 3.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน (accreditation)
 - 3.3 การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม หรือการประเมินคุณภาพการศึกษา (total quality education)

การดำเนินการทั้ง 3 ประการ เป็นกระบวนการที่มีสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน กระบวนการแทรกแซงคุณภาพการศึกษาสามารถดำเนินการทั้งในระหว่างกิจกรรมการควบคุมคุณภาพการศึกษา และในกิจกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษา

แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา ในการนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เข้าสู่ระบบการศึกษาต้องใช้หลักการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีการสร้างแรงจูงใจ ช่วยเหลือ สนับสนุน ประคับประคองให้บุคลากรในสถานศึกษาตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เมื่อโรงเรียนได้มีการพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่ง จึงให้องค์กรระดับ จังหวัดทำหน้าที่ประเมิน เพื่อรับรองมาตรฐานคุณภาพอันจะนำไปสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา (อารีรัตน์ วัฒนสิน, 2540, หน้า 35-39) ดังนี้

1. การจัดระบบสารสนเทศ ในระบบการประกันคุณภาพที่จะสร้างความมั่นใจ ฟังพอใจให้แก่ผู้ใช้ผลผลิต ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม จำเป็นต้องมีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจร่วมกัน ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ข้อมูล ภาพรวมของโรงเรียนมีความจำเป็นต่อการกำหนดมาตรฐาน การศึกษา ระดับจังหวัด โรงเรียน กำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดจนแผนพัฒนาการศึกษา

2. กำหนดธรรมนูญโรงเรียน ธรรมนูญโรงเรียน คือข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในรูปของคณะกรรมการ โรงเรียนกำหนดเป้าหมายและจุดเน้นของการจัดการศึกษาแต่ละโรงเรียนบนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลในท้องถิ่น จัดทำเป็นแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

3. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากข้อมูลภาพรวมของการศึกษาและเป้าหมายของจุดเน้นการจัดการศึกษานำมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนา อาคาร สถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ การพัฒนา การบริหารคุณภาพ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนา กระบวนการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยกำหนดเครื่องชี้วัดของความสำเร็จในการพัฒนาทุกด้านไว้ด้วย

4. พัฒนาเอกสารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หลักการหนึ่งของการประกันคุณภาพ คือทุกคนมีความเข้าใจระบบพัฒนาคุณภาพ กระบวนการของงาน และการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน ตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ตรงตามเป้าหมาย และสามารถควบคุมได้ จำเป็นต้องมีเอกสาร คู่มือ การพัฒนาคุณภาพ ซึ่งควรเป็นเอกสารที่พัฒนาร่วมกัน เป็นเอกสารที่มีวงจรการทำงานสั้น ๆ เข้าใจง่าย สื่อความได้ตรงกันนำไปสู่การปฏิบัติได้ กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติไว้ชัดเจน เช่น คู่มือ ระบบบริหารคุณภาพ คู่มือการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของ

หลักสูตร คู่มือการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ตลอดจนมีแผนผังการทำงานแบบ ตรวจสอบการทำงาน และเอกสารอ้างอิง

5. พัฒนาบุคลากร บุคลากรทั้งด้านบริหารและด้านการสอน ต้องมีความรู้ความเข้าใจ ระบบพัฒนาคุณภาพ ได้รับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ พัฒนาวิสัยทัศน์ทางการศึกษา สร้างจิตสำนึกในการพัฒนางาน ปรับปรุงงาน การทำงานเป็นทีม พัฒนานวัตกรรมและวิธีสอนที่เสริมสร้างคุณภาพผู้เรียน และต้องได้รับการมอบหมายงานให้ตรงตามความสามารถ รวมทั้งการจัดสวัสดิการและการส่งเสริมสถานภาพครู

6. การบริหารทรัพยากร กำหนดมาตรฐานด้านทรัพยากรในการจัดการศึกษาให้ครบถ้วน จัดระบบบริหารทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น อาคารสถานที่เพียงพอได้มาตรฐานที่กำหนด อุปกรณ์การเรียนการสอนเพียงพอได้มาตรฐาน แสวงหาความร่วมมือจากชุมชนเพื่อการจัดหาและพัฒนาทรัพยากร

7. การควบคุมคุณภาพ กำหนดมาตรฐานการควบคุมคุณภาพทั้งระบบของงานตั้งแต่ระบบบริหารคุณภาพที่ชัดเจนนำไปสู่การปฏิบัติได้ มีเอกสารคู่มือพัฒนาคุณภาพงาน คู่มือปฏิบัติงาน การจัดองค์กร และบุคลากรรับผิดชอบงานที่ตรงกับความสามารถ ปัจจัยและเครื่องอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของงาน มีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ควบคุมและตรวจสอบได้ จนถึงการติดตาม กำกับ นิเทศและประเมินผล

การควบคุมคุณภาพ ต้องดำเนินการทุกสายงานและทุกขั้นตอน มุ่งเน้นการควบคุมไม่ให้เกิดข้อบกพร่องมากกว่าการตรวจสอบข้อผิดพลาด เป็นการควบคุมให้มีการดำเนินงานตามแผน โดยปรับปรุงไปตามสถานการณ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพ

8. การประเมินคุณภาพ การประเมินคุณภาพ เป็นกลไกที่ดีในการส่งเสริมการบริหารจัดการด้านคุณภาพ การศึกษา การประเมินคุณภาพต้องจัดให้มีการประเมินภายในองค์กรและองค์กรภายนอกเป็นผู้ประเมิน

การประเมินภายในองค์กร เป็นการประเมินตนเองที่จัดระบบการประเมินอยู่ในระบบการทำงานทุกขั้นตอน การดำเนินงานตามขั้นตอนจะมีการตรวจสอบตนเองเป็นระยะ ๆ เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงคุณภาพ การประเมินตนเองต้องประเมินทั้งสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาปัจจัยของการทำงาน เป็นการตรวจสอบความพร้อมก่อนทำงาน ประเมินกระบวนการทำงานเป็นระยะ ๆ ประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และผลสำเร็จ เพื่อเข้าสู่สังคมและอาชีพ การประเมินภายในองค์กร ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนการประเมินของผู้ร่วมงาน ผลการประเมินใช้เพื่อการปรับปรุงงาน หลีกเลี่ยงการจัดอันดับผลงาน และประเมินงานของคณะไปประเมินรายบุคคล

การประเมินจากองค์กรภายใน สถานศึกษาเป็นผู้ประเมินตนเอง และประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาการต่าง ๆ ของนักเรียนด้วยตนเอง ดังนั้นจำเป็นต้องมีหน่วยงานภายนอกโรงเรียนทำการประเมินคุณภาพส่วนรวม เพื่อใช้เป็นตัวชี้บ่งระดับคุณภาพ และชี้้นำการปรับปรุงคุณภาพและใช้เป็นข้อมูลในการบริหารคุณภาพการศึกษา

การประเมินจากองค์กรภายนอกจะใช้วิธีรวมกลุ่มโรงเรียนร่วมกันกำหนดกรอบการประเมินให้ครอบคลุมการจัดการศึกษาทั้งระบบ สำหรับการประเมินผู้เรียนต้องประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนั้นอาจจะมียุทธศาสตร์กลาง เช่น กรมวิชาการประเมินคุณภาพการศึกษาในชั้นที่จบการศึกษาแต่ละระดับ และส่งเสริมการพัฒนาเครื่องมือประเมินร่วมกันในการประเมินคุณภาพการศึกษาชั้นก่อนจบการศึกษาแต่ละระดับเพื่อให้มีเครื่องมือเหมือนกันใช้ประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอันนำไปสู่การประกันคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

9. การรายงานผล การรายงานผลเป็นภาระงานสำคัญที่ทำให้ทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลว เป็นการสื่อสารระหว่างคณะผู้ปฏิบัติงาน และระหว่างโรงเรียนกับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพการศึกษา การรายงานต้องให้ภาพชัดเจนของกระบวนการทำงานตามแผนงานของโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

ประโยชน์ของการประกันคุณภาพการศึกษา การนำการประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ มีประโยชน์ดังนี้ (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2540, หน้า 20)

1. นักเรียน มีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะต่าง ๆ ครบตามความคาดหวังของหลักสูตร
2. ประชาชน เกิดความมั่นใจในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ ว่าแต่ละแห่งมีคุณภาพการศึกษาอยู่ในมาตรฐานกลางเดียวกัน
3. หน่วยงาน รับนักเรียนเข้าศึกษาต่อ หรือทำงานด้วยความพึงพอใจและมั่นใจ
4. สังคม มั่นใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
5. โรงเรียน มีทิศทางการจัดการศึกษาที่ชัดเจนตามมาตรฐานกลางที่กำหนด มีระบบบริหารคุณภาพ ระบบควบคุมคุณภาพ มีการทำงานเป็นมาตรฐาน ทำงานเป็นทีม และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรฐานการศึกษา เพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 68-73)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการ ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2543

มาตรฐานการศึกษามีทั้งหมด 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. มาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน มี 12 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้ เน้นพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตามศักยภาพ และมีความสุข
2. มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ มี 6 มาตรฐาน 29 ตัวบ่งชี้ เน้นในด้านกระบวนการบริหารจัดการ และกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย มี 9 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้ เป็นการกำหนดคุณลักษณะหรือสภาพความพร้อมของผู้บริหาร ครู หลักสูตร อาคารสถานที่ และชุมชน

มาตรฐานการศึกษาทั้ง 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ เป็นทิศทางให้สถานศึกษาที่มีศักยภาพและมีความพร้อมได้มุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกในระยะต่อไป แต่ในช่วง 5 ปีแรก หรือรอบแรกของการประเมิน ได้มีการคัดเลือกมาตรฐานมาเพียง 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ เพื่อใช้ในการประเมินภายนอก ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับระดับอาชีวศึกษา)
3. ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเพื่อส่วนร่วม
4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ อย่างประหยัดและคุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

1. ผู้เรียนสามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย ความถูก-ผิด ระบุสาเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกรูปแบบและมีปฏิสัมพันธ์ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติ มีความถูกต้องเหมาะสม

3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ หรือกลุ่มวิชา หรือหมวดวิชาที่สำคัญ ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขา สำหรับอาชีวศึกษา)

2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้นสนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล
2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา

3. สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้

1. สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ
2. ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ขอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม)
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อนและบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ
5. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา ไม่เสพสิ่งเสพติด

และปลอดจากสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา
ตัวบ่งชี้

1. มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

มาตรฐานด้านกระบวนการ

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร หรือ โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดองค์กร หรือ โครงสร้างการบริหารชัดเจน
2. มีปรัชญา แผนพัฒนา หรือธรรมนูญสถานศึกษา แผนการดำเนินงานของสถานศึกษา

และตัวชี้วัดความสำเร็จ

3. มีการปฏิบัติตามแผน
4. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม
5. มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง
6. มีระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วน ถูกต้อง ตรงกับความต้องการและทันต่อการ

ใช้งาน

7. มีการบันทึกและรายงานผลการประเมิน
8. มีการนำข้อมูลและผลการประเมิน ไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา

2. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

4. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

1. สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน

2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ

3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

5. มีการจัดกิจกรรม เพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของผู้เรียน

6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา

7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน

8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง

9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาตนเอง และมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัย

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง

3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

1. ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายการจัดการศึกษา
2. ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอน พร้อมทั้งนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ หรือความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ

ตัวบ่งชี้

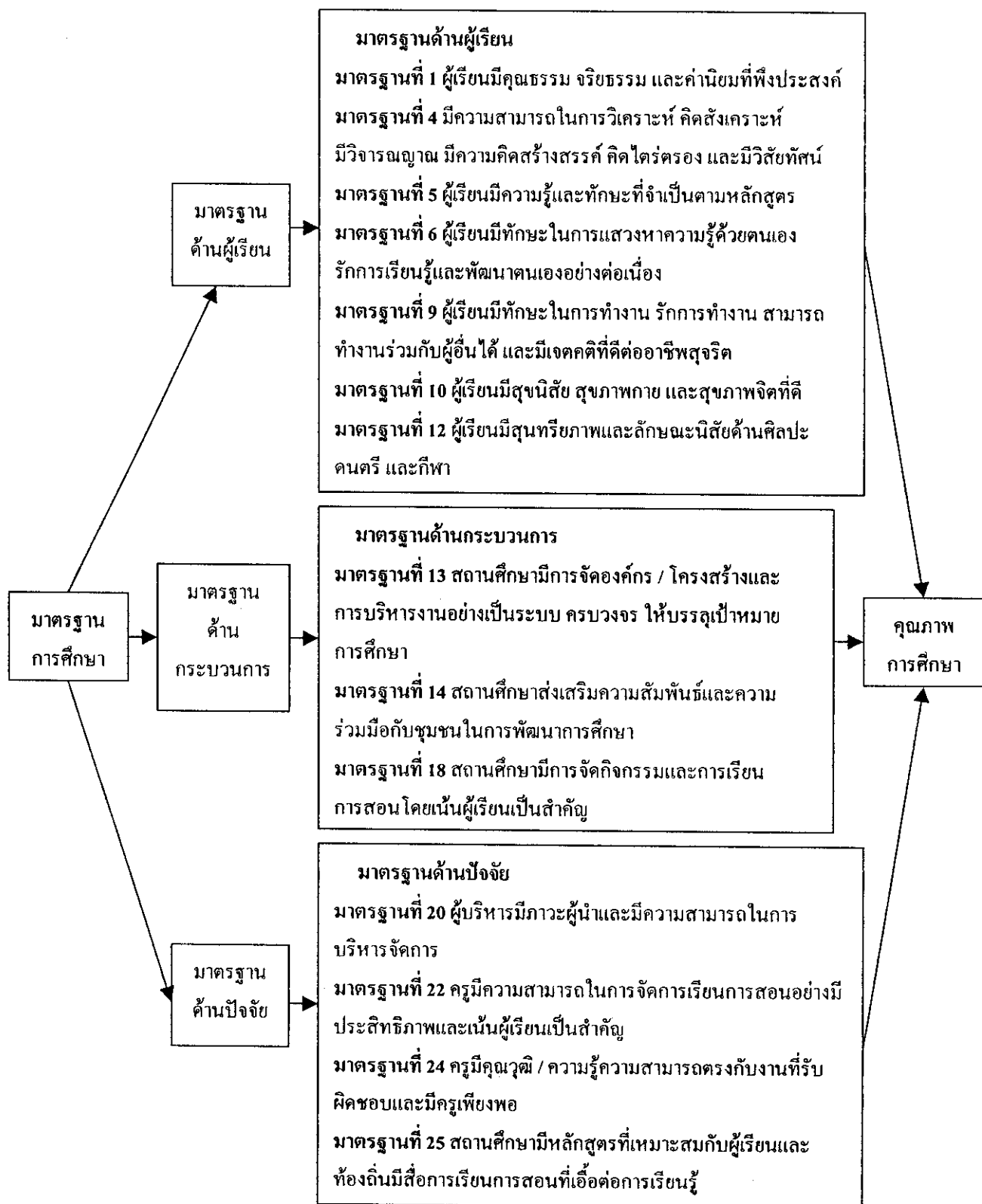
1. ครูมีความถนัดหรือความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ
2. มีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้

1. สถานศึกษามีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
2. มีการสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา ดังแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3 มาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรก

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ความแตกต่างในด้านบุคคล คือความไม่เหมือนกันของบุคคล อันเนื่องมาจากพันธุกรรมทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความถนัด และบุคลิกภาพ นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความแตกต่างทางความสนใจ ความต้องการ การกระทำ และประสบการณ์ ความแตกต่างดังกล่าวทำให้คนมีความสามารถแตกต่างกัน อันเป็นผลทำให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นตัวแปร เช่น ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ และขนาดของโรงเรียน จึงเป็นตัวแปรที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้

ตำแหน่ง บ่งบอกถึงหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีทั้งผู้บริหารและครูผู้สอน ตำแหน่งยังเป็นองค์ประกอบพื้นฐานขององค์กรที่สำคัญซึ่งเป็นกลุ่มหน้าที่ความรับผิดชอบที่มอบหมายให้บุคคลปฏิบัติ และจัดเป็นสถานภาพทางสังคมที่มีบทบาทต่อการรับรู้ และเป็นตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงานในองค์กรนั้น ๆ สมศักดิ์ ชาติมาลา (2537) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู เมื่อจำแนกตามหน้าที่ พบว่า ผู้บริหารมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากกว่าครูผู้สอน สาโรช ไชยสมบัติ (2534) ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจในการทำงานของครูอาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ครูอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน มีความพึงพอใจในการทำงานโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขนาดของโรงเรียน ในการทำงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะองค์กรใด ๆ ก็ตามขนาดขององค์กรมีส่วนสำคัญในการทำให้การปฏิบัติงานภายในองค์กรนั้นประสบผลสำเร็จได้มากหรือน้อย ขนาดขององค์กรไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ ก็มีผลต่อการดำเนินงานในองค์กรนั้น ๆ ทั้งสิ้น องค์กรที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรือขยายตัวขึ้น ก็อาจทำให้กิจกรรมในองค์กรจะมีความสับสน และซับซ้อน ทำให้ประสิทธิภาพของระบบต่าง ๆ ที่เคยจัดไว้แล้วอาจลดต่ำลงในเวลาเดียวกันทรัพยากรบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย (ธงชัย สันติวงษ์, 2534, หน้า 194) ในลักษณะเดียวกัน โรงเรียนก็เป็นองค์การประเภทหนึ่งที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ถ้าเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ก็จะมีทรัพยากรบริหารมาก มีบุคลากรมาก มีงบประมาณ และเงินนอกงบประมาณ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่มาก ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กมีทรัพยากรบริหารน้อย ความรู้ความสามารถของบุคลากรอาจไม่เพียงพอ ได้รับจัดสรรงบประมาณน้อย ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ (สนอง ทาหอม, 2531)

ในปัจจุบันนักวิจัยทางการศึกษา ได้ให้ความสำคัญกับขนาดของโรงเรียนมาก เพราะพบว่า คณิตศาสตร์ทางการศึกษาหลายตัวที่เกี่ยวข้องกับขนาดของโรงเรียน (อุทุมพร ทองอุไทย, 2524) และการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาก็ได้ใช้ขนาดของโรงเรียน (จำนวนนักเรียน) เป็นเกณฑ์ที่สำคัญเกณฑ์หนึ่ง นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มักมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527)

ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน หมายถึง ระยะเวลาในการทำงานหรือประสบการณ์การทำงาน จัดเป็นปัจจัยสำคัญที่บุคลากรในหน่วยงานจะต้องปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไป ผู้ที่มีประสบการณ์มากส่งผลให้เกิดผลดีต่อองค์กร ประสบการณ์ทำให้บุคคลได้มีโอกาสได้เรียนรู้ มองเห็นปัญหาได้ชัดเจน ถูกต้อง ตามหลักความเป็นจริง ทำให้เกิดทักษะและเจตคติที่ดีในการปฏิบัติงาน ยังมีประสบการณ์การทำงานมากขึ้นเท่าใด ยิ่งส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานมากขึ้นเท่านั้น เพราะประสบการณ์เป็นการสะสมทักษะในการสอนที่ดี

จากการศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527, หน้า 70 – 77) เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของการศึกษา ประชาบาล พบว่า วิชา ประสบการณ์ วุฒิ และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของครูใหญ่ มีผลต่อคุณภาพของการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ อารุง จันทวานิช และคนอื่น ๆ (2527, หน้า 91) ที่ศึกษาเรื่ององค์กำหนดประสิทธิภาพของการประถมศึกษา พบว่า ครูใหญ่ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลสูงมีประสบการณ์สูงกว่าครูใหญ่ที่อยู่ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลต่ำ นอกจากนี้ยังมีผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องหัวหน้าภาควิชากับผลสัมฤทธิ์ในงานที่ปรากฏผลออกมาว่าอายุราชการมาก หรือ การได้รับซีสูงก็ยิ่งจะทำให้สามารถนำประสบการณ์มาช่วยดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงแก่หน่วยงานมากขึ้นเท่านั้น

วุฒิการศึกษา หมายถึง การได้รับความรู้ความสามารถเกี่ยวกับวิชาชีพที่บุคคลได้รับจึงมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นด้านการใช้อำนาจ ซึ่งความแตกต่างระหว่างบุคคลในหน่วยงานของแต่ละองค์การย่อมมีผลต่อการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ บุคลากรที่มีวุฒิการศึกษาสูงจะมีคุณภาพมีการตื่นตัวทางการศึกษามากขึ้น คนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจะมีความสามารถทางสติปัญญาไม่ถึงขีดกำหนด ผลการวิจัยของละม่อม ศรีจันทร์พันธ์ (2511, หน้า 52) พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานต่างกัน ในเมื่อประสบกับสภาพการทำงานที่ต้องอดทน เสี่ยงละ เสี่ยงต่อการเกิดโรค โอกาสก้าวหน้ายาก จากการวิเคราะห์งานวิจัยแบบเมตด้ากับความท้อแท้ของครู พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำความท้อแท้ในการทำงานของครูแตกต่างกัน ปราโมทย์ จิตรบรรจง (2522, หน้า 132) ได้ศึกษาทัศนคติของครูที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาในองค์กรบริหารส่วนจังหวัดพัทลุง พบว่าครูมีวุฒิต่างกัน

มีทัศนคติต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารของครูใหญ่ ในด้านการวางแผน การบริหารบุคคล การวินิจัยต่างกัน การประสานงาน การเสนอรายงานและงบประมาณแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากงานวิจัยของ เรืองศักดิ์ กล่ำสกุล (2533, หน้า 74) พบว่า ครูใหญ่ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีแนวปฏิบัติในการสรรหาบุคคล และการคัดเลือกบุคลากรต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ อุดมศักดิ์ ภาระพุดติ (2532, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานเร่งรัดคุณภาพการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพังงา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนปฏิบัติงานเร่งรัดคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับมาก

เกียรติ หิรัญกาญจน์ (2534, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า ระดับการปฏิบัติงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา โดยคณะวิจัยคัดเลือกโรงเรียนที่มีคุณภาพมาเป็นโรงเรียนตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 2 โรงเรียน พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน คือ (1) ผู้บริหารเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีบุคลิกภาพของผู้นำในการบริหารงาน (2) ครูเป็นผู้มีความรอบรู้มีประสบการณ์ มีเจตคติต่ออาชีพครูในทางที่ดี และมีคุณลักษณะอย่างที่เหมาะสมกับความเป็นครู (3) นักเรียนและผู้ปกครอง (4) ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2535, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดยะลา พบว่า การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาผู้บริหาร โรงเรียน โดยภาพรวมและรายกระบวนการเรียนการสอน ด้านกระบวนการนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง

ประสิทธิ์ พุ่มจำปา (2536, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินการวางแผนปฏิบัติการโรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหาร และหัวหน้าแผนงาน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 พบว่า ผู้บริหาร และหัวหน้าแผนงาน มีทัศนคติต่อการดำเนินการวางแผนปฏิบัติการโรงเรียน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วันชัย สิริชนะ (2537, บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ระบบการประกัน คุณภาพการศึกษาของประเทศ ที่ศึกษาได้เน้นถึงหลักการในเรื่องความเป็นอิสระ

(autonomy) ควบคู่ไปกับความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอก (accountability) ของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้โดยที่แต่ละประเทศมีกลไกการดำเนินการ และวิธีการในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ และจารีตนิยมของตน สำหรับรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่พัฒนาขึ้นได้ใช้กระบวนการรับรองวิทยฐานะ โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 แบบ แบบที่ 1 ใช้ระบบการตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในที่สถาบันได้จัดให้มีขึ้น โดยลักษณะนี้จะใช้กับสถาบันอุดมศึกษา หรือหลักสูตรที่เปิดดำเนินการไปแล้ว และเป็นระบบที่ให้เป็นไปโดยความสมัครใจ แบบที่ 2 ใช้ระบบการตรวจสอบผลการดำเนินการสำหรับสถาบัน หรือหลักสูตรที่ขอจัดตั้ง หรือเปิดดำเนินการใหม่ เมื่อเห็นว่ามาตรการ และเกณฑ์การดำเนินการเหมาะสมก็ให้การรับรองวิทยฐานะ โดยทั้งสองระบบมุ่งเน้นการกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการกำกับดูแลตนเอง โดยการสร้างระบบควบคุมคุณภาพ ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของตนขึ้นด้วยตนเอง

สัมฤทธิ์ วิรัตน์ดณะ (2537, บทคัดย่อ) ได้ศึกษามาตรฐานคุณภาพการศึกษา ตามสภาพความเป็นจริงของโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 12 ในด้านความพร้อมของทรัพยากรและคุณภาพการจัดการศึกษา โดยตัวบ่งชี้มาตรฐานคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยตัวบ่งชี้ด้านสถานศึกษา มีปรัชญา เป้าหมาย ความเชื่อ คติพจน์หรือคำขวัญ เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สถานศึกษามีการจัดชั้นและจัดกลุ่มวิชาเลือกสนองตอบความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษามีบุคลากรที่มีประสงค์ของการศึกษา ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนบุคลิกลักษณะของผู้บริหารการศึกษาส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานได้สำเร็จ ผู้บริหารการศึกษาแสดงความสามารถในการนำสถานศึกษาของตนสู่เป้าหมายที่วางไว้ สถานศึกษามีและใช้หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดการเรียนการสอน สถานศึกษามีหลักสูตรและจัดประสบการณ์ที่ทำให้เด็กมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษามีหลักสูตรและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนเจริญงอกงามในด้านความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในตนเองและผู้อื่น สถานศึกษามีงบประมาณวัสดุอุปกรณ์เพียงพอเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนตามหลักสูตร สถานศึกษามีแผนในการตามประเมินและนิเทศการใช้หลักสูตร ครุวางแผนและจัดการสอนอย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา นักเรียนรู้วิธีเรียนและคุณค่าของการเรียน สถานศึกษามีแผนการสอนที่ทำให้ได้ผลในการดำเนินงาน สถานศึกษามีผู้บริหารที่มีคุณวุฒิสูงและปฏิบัติงานเต็มเวลา สถานศึกษามีโครงการพัฒนาคณะผู้ร่วมงานอย่างมีประสิทธิภาพ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาเอื้ออำนวยและมุ่งเน้นที่ความสามารถและคุณค่าของแต่ละบุคคล การใช้ข้อมูลจากการประเมินผลปรับปรุงโครงการของสถานศึกษา การวัดและ

การประเมินผลของนักเรียน อาศัยจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตรเป็นพื้นฐาน สถานศึกษามีวิธีการติดตามและประเมินผลงานของครูอย่างเป็นระบบและยุติธรรม มีวิธีการติดตามและประเมินผลงานของผู้บริหารการศึกษาอย่างเป็นระบบ จากตัวบ่งชี้มาตรฐานคุณภาพการศึกษาเหล่านี้ พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง 3 ขนาดปฏิบัติได้ในระดับปรากฏบ้างเป็นส่วนใหญ่ยกเว้นบางข้อในแต่ละด้านที่มีการปฏิบัติได้ในระดับสม่ำเสมอ

ธเนศ คิตรงูเรือง (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกันคุณภาพในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนที่เข้าร่วม โครงการนำร่องกับโรงเรียนที่ไม่เข้าร่วม โครงการ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร โดยสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน จำนวน 48 คน เกี่ยวกับการจัดหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้วิธีการสอนและการใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลการเรียนการสอน พบว่าโรงเรียนเอกชนที่เข้าร่วมโครงการมีการบริหารงานวิชาการในแนวทางและวิธีการประกันคุณภาพมากกว่าโรงเรียนที่ไม่เข้าร่วมโครงการและโรงเรียนจะเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอันดับแรก และการใช้วิธีการสอนและการใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นอันดับสุดท้าย โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีการปฏิบัติมากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง

สยาม สุ่มงาม (2541, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยกระบวนการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการประกันคุณภาพการศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนนำร่อง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็นระยะเวลา 4 เดือน

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี เริ่มดำเนินการปีการศึกษา 2541 ระยะเวลาดำเนินงาน 3 ปี โดย ขานรับนโยบาย 4 ประการ มีการดำเนินงานโดยใช้กรอบซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 3 ขั้นตอน 1) การควบคุมคุณภาพการศึกษา 2) การตรวจสอบและปรับปรุงโรงเรียน และ 3) การประเมินคุณภาพโรงเรียนเพื่อให้ไ้รับรองมาตรฐานการศึกษา ปัญหาที่พบคือ การนำความรู้ไปถ่ายทอดของศึกษานิเทศก์ให้กับผู้บริหาร โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการผนวกในงานปกติ คือ การประชุมผู้บริหารประจำเดือน น้อยแห่งที่ใช้การฝึกอบรมพิเศษ ทำให้ผู้บริหารโรงเรียนบางคน ได้รับความรู้ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า การนิเทศ กำกับ ติดตาม การถ่ายทอดยังไม่เป็นระบบ และยังพบว่า ทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรทางการศึกษาบางคน ยังมีได้มีการเปลี่ยนแปลงขาดความรู้ ความตระหนักในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งงบประมาณมิได้มีการจัดสรรให้สอดคล้องกับโครงการประกันคุณภาพการศึกษา

ประจันต์ เขาทอง (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน โรงเรียน ประถมศึกษา พ.ศ. 2536 ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ระดับการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน โรงเรียน ประถมศึกษา พ.ศ. 2536 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สุนิภรณ์ ศิวรานนท์ (2542, หน้า ๘) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนา มาตรฐานวิชาชีพครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา โดยกลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจำนวน 357 คน เครื่องมือที่ใช้วัดการพัฒนามาตรฐาน วิชาชีพครูและประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าผลการศึกษา ค้นคว้า พบว่า

1. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูและประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา ทั้งโดยรวมและเกือบทุกรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาด เล็ก และระหว่างครูที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงและครูที่มีวุฒิทางการศึกษาค่ำ แตกต่างกันส่วนการ พัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูระหว่างครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากและครูที่มีประสบการณ์ใน การสอนน้อย ไม่แตกต่างกัน
3. ประสิทธิผลของโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก และระหว่างครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากและครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยแตกต่างกัน ส่วนประสิทธิผลของโรงเรียนระหว่างครูที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงและครูที่มีวุฒิทางการศึกษาค่ำ ไม่แตกต่างกัน
4. การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา ทั้งโดยรวมและทุกรายด้าน มีความสัมพันธ์กัน

อัมบัค เปกะมล (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการ วางแผนปฏิบัติการประจำปีใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา พบว่า การปฏิบัติงานตามกระบวนการวางแผนปฏิบัติงานประจำปีในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดพังงา ตามตัวแปรตำแหน่งข้าราชการ ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้า หมวดวิชาและอาจารย์ผู้สอน โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติ

ยุพล สมปาง (2543, หน้า 38) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการประกัน คุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณี : โรงเรียนพรตพิทยพยัต กรมสามัญ ศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า จำนวนครูเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียน หรือจำนวนครู

เมื่อเทียบกับจำนวนห้องเรียน ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการข้าราชการครูกำหนด แห่่งความรู้ เมื่อการประกันคุณภาพการศึกษาครูส่วนใหญ่ทราบจากเอกสารและการอบรมสัมมนา การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานสามารถใช้ได้กับ โรงเรียนทุกขนาด และการประกันคุณภาพการศึกษาจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการสอนของครู

สุวรรณ วิลารักษ์ (2543, หน้า ๖) ได้ศึกษาเรื่องความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนศูนย์ปฏิบัติการศึกษาศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาในด้านความรู้ความเข้าใจพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับความรู้ ความเข้าใจเรื่องการประเมินคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับที่ดีเป็นส่วนใหญ่ และมีอัตราส่วนของความรู้ความเข้าใจที่มากกว่าครูฝ่ายปฏิบัติการสอน บุคลากรในกลุ่มที่มีอายุมากมีประสบการณ์ที่ยาวนาน จะมีระดับความรู้ความเข้าใจที่ดีกว่าบุคลากรที่อยู่ในกลุ่มอายุน้อย ส่วนในด้านปัจจัยหลักพื้นฐานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาที่สำคัญที่สุดคือ ครูฝ่ายปฏิบัติการสอน จะเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงกับนักเรียน ปัญหาและอุปสรรคสำคัญ คือ ครูฝ่ายปฏิบัติการสอนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากแนวเดิมมิได้กระทำเพื่อให้เด็กมีกระบวนการคิด การแก้ปัญหา และหาองค์ความรู้อย่างแท้จริง กระบวนการ กำกับ ติดตาม การนิเทศและประเมินผลจากองค์กรภายนอก เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้ครูฝ่ายปฏิบัติการสอน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาตนเอง เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐาน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษา

ดารณี รัตนพาคี (2544, หน้า ๖) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียนและอายุการทำงานของครู
2. ขนาดของโรงเรียนและอายุการทำงานมีปฏิสัมพันธ์หรือร่วมกันส่งผลต่อปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของครู โดยรวมและด้านการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา ด้านการนำแผนการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ ด้านการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และด้านการพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษา ส่วนขนาดของโรงเรียนและอายุการทำงานของครู ไม่ร่วมกันส่งผลต่อปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของครู ในด้านการศึกษาและการเตรียมการ และการเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก

นพรัตน์ จริยะเลอพงษ์ (2544, หน้า 116) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน การศึกษาของโรงเรียนเทศบาลเมืองตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ตามทัศนคติของพนักงานครูเทศบาล กรรมการโรงเรียน และสถานักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. พนักงานครูเทศบาล กรรมการโรงเรียน และสถานักเรียน มีทัศนคติต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา โดยภาพรวม และรายองค์ประกอบต่อไปนี้ (1) ผู้เรียนมี สุขนิสัย สุขภาพพลานามัย และบุคลิกภาพที่ดี (2) องค์กรประกอบผู้เรียนปลอดภัยสิ่งเสพติดให้ โทษ สิ่งมอมเมา โรคเอดส์ และโรคติดต่อร้ายแรง (3) องค์กรประกอบผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่พึงประสงค์ (4) องค์กรประกอบผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และ สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย (5) และองค์กรประกอบผู้เรียนมีความรักและภูมิใจ ในความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณา เป็นรายองค์ประกอบพบว่า (1) องค์กรประกอบผู้เรียนมีทักษะกระบวนการทำงาน การจัดการเลือก ใช้เทคโนโลยีพื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนางาน และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (2) องค์กรประกอบผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง อย่างต่อเนื่อง (3) และองค์กรประกอบผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และ พัฒนาสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง

2. การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ตามตัวแปร พนักงานครูเทศบาล กรรมการโรงเรียน และสถานักเรียน โดยภาพรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน

งานวิจัยต่างประเทศ แมกนุสัน (Magnuson, 1971) ได้วิจัยพบว่า คุณลักษณะของ ผู้บริหารการศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย คุณลักษณะ ส่วนตัวและคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ดังนี้คือ

1. คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความรอบรู้ มีอารมณ์มั่นคง มีความซื่อสัตย์และจริงใจ ความเป็นกันเอง มีอารมณ์ขัน เปิดเผย เข้าใจง่าย มีความมั่นคง คงเส้นคงวา มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

2. คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ได้แก่ มีความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่นได้อย่างดี มีความรู้ในวิชาการบริหารดี รู้จักมอบหมายงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี มีความสามารถตัดสินใจดี มีความสามารถต่อการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีการวางแผนและจัด หน่วยงานดี รู้จักใช้อำนาจอย่างเหมาะสม มีวิธีการเข้าหาและใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ ให้ความสนใจแก่ผู้ร่วมงาน

แอกที (Agthe, 1980, pp. 3076-3077) ศึกษาการรับรู้บทบาทหน้าที่ของครูใหญ่และครู ในงานวิชาการ พบว่า ครูใหญ่และครูยอมรับว่า การปรับปรุงการเรียนการสอนจะต้องทำเป็นคณะ

และครู ครูใหญ่ จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงาน และให้มีการทำงานเป็นคณะมากขึ้น

คิโจ (Kijai, 1987) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน ภาพพจน์ของโรงเรียน ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ความสามารถในการคิดคำนวณ และความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนสูงกว่าปัจจัยด้านอื่น

วิทเซลล์ (Witzell, 1990, p. 391-A) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของการสร้างคณะประสานงานตามแผนงานการมีประสิทธิผลเป้าหมาย การสำรวจรูปในทรัพยากรพบว่า การทำงานจะมีประสิทธิผลดีขึ้นต่อเมื่อมีการสร้างคณะทำงานเพื่อประสานงานระหว่างกลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการชี้ให้เห็นว่า การสร้างคณะทำงานเพื่อประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ นักวิจัย นักพัฒนา และนักวิศวกรรม ไม่ประสบความสำเร็จเท่ากับพ่อค้าและผู้ใช้และผู้ซื้อเชื่อว่าคณะประสานงานมีส่วนช่วยสนับสนุนการตัดสินใจต่าง ๆ ของเขาได้ ดังนั้น การที่จะสร้างคณะทำงานประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคลากรในกลุ่มต่าง ๆ จำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจก่อนที่จะนำมาใช้จึงประสบผลสำเร็จ

เพอร์สัน (Person, 1993, p. 307-A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วม กับการรับรู้ประสิทธิผลของสถาบันของวิทยาลัยชุมชนในนอร์ทแคโรไลนา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริการคณะครู และเจ้าหน้าที่ในวิทยาลัย พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิผล และพบว่าระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งของผู้บริหาร ไม่มีผลต่อการรับรู้ในประสิทธิผลของวิทยาลัย

ลันควิสต์ (Lundquists, 1997) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบคุณภาพและ ISO 9000 ในระดับอุดมศึกษา (quality systems and ISO 9000 in higher education) พบว่าในสถาบันอุดมศึกษาทั่ว ๆ ไปมีการใช้ระบบการประกันคุณภาพและ ISO 9000 จากการสำรวจ 23 สถาบันทั่วโลก พบว่า กระบวนการของการประกันคุณภาพมีประโยชน์มาก แต่ผลกระทบจากการวัดยังไม่ปรากฏชัดเจน